

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 35
38/2020
19. september 2020

Cena 0,60 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PUBLICISTA ĽUDOVÍT ŠTEVKO O SLOVENSKÝCH ZDESENIACH Strana 4.

SAMOSPRÁVY KRÚTIA DAŇOVÝ KOLOTOČ Strana 5.

HEREČKA RENÁTA RYBNÍKOVÁ O LÁSKE K VLASTI BEZ PÁTOSU Strana 6.

REŤAZ NEPRÁVD A TENDENČNOSTI O MATICI SLOVENSKEJ V MÉDIÁCH Strana 7.

MALIAR TEODOR ZEMPLÉNYI A JEHO SOCIÁLNE MOTÍVY Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Často si kladieme otázku, aká bude v budúcnosti kvalita nášho bytia. Súhlasíme s názorom, že kvalita ľudského bytia by mala byť základnou otázkou, ktorú si spoločnosť musí neustále klásť, najmä v podmienkach meniaceho sa sveta. Ak chce spoločnosť vykazovať znaky „prosperity“, nevyhnutne musí znaky „prosperity“ vykazovať tak jednotlivec (obyvateľ), ako aj rodina a každé menšie či väčšie spoločenstvo tvoriace širokú spoločnosť. Otázka „prosperity“ jednoducho súvisí s otázkou hľadania a nachádzania zmyslu života. Je jednoduchšie hovoriť o šťastnom živote ako o zmysluplnom živote, pretože zmysluplný život môže byť diametrálne odlišný od toho, čo si ľudia predstavia pod životom šťastným.

Zmysluplnosť života je veľmi komplexná otázka. Človek musí postaviť do svetla a zrkadla mnohé oblasti svojho života, nad ktorými možno denne nepremýšľa. Musí sa postaviť tvárou v tvár svojim túžbam a očakávaniam a prehodnotiť ich veľmi poctivo, čo je skutočne ťažké. S kvalitou nášho budúceho bytia úzko súvisia aj informačné technológie. Všetko v živote je príjemné, ak to nie je extrémne. Komunikáciou v najširšom slova zmysle sú vzťahy. A prirodzená komunikácia vzťahy podporuje, zatiaľ čo neprirodzená a umelá komunikácia (t. j. špičkové živé technológie, ako napríklad mobily a sociálne siete a internet) vzťahy nerozvíja, ale ničí. Nie každý si to dokáže uvedomiť, pochopiť a priznať sám pred sebou. Technológie teda určite k nášmu životu už patria, a to neoddeliteľne, už len musíme nájsť tú správnu hranicu, aby sme my ovládali technológie, a nie aby technológie ovládali nás.

Život nám určite majú uľahčiť a skvalitniť, nie skomplikovať a urobiť mizerným. Určite sú oblasti, kde technologické výdobytky (napríklad roboti) dokážu (svojím spôsobom) nahradiť prítomnosť človeka, ale určite len dočasu. Ale sú oblasti, kde je prítomnosť človeka, jeho aktívny vklad do života, jeho empatia, pomoc a pochopenie priam nenahraditeľné.

Dušan PIRŠEL

R - 2020037

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823 38
9 770862 882007

Maticu navštívil nový predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Priestor na kontinuitu spolupráce

Zuzana PAVELCOVÁ – Foto: Ján SEMAN

Kontinuita spolupráce Matice slovenskej a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ) úspešne pretrváva vyše jedno desaťročie. V ostatných rokoch sa vyznačovala nielen súčinnosťou odborníkov z oboch inštitúcií v komisiách, poradných orgánoch i radách pri výkone štátnej politiky smerom k Slovákom žijúcim v zahraničí, ale i reprezentatívnou spoluprácou pri príprave niekoľkých ročníkov matičného letného tábora pre krajanskú mládež.

Matica slovenská pozvala 10. 9. 2020 do svojej sídelnej budovy v Martine predstaviteľov ÚSŽZ s jeho novým predsedom Milanom Jánom Pilipom. Spoločne s podpredsedom úradu Petrom Procháckom a referentkou Kristínou Vargovou sa stretli na prvom spoločnom rokovaní na pôde Matice slovenskej, ktoré viedol jej predseda Marián Gešper za účasti správcu Maroša Smolca, prvého podpredsedu Mareka Hanusku, tajomníka Jána Semana a riaditeľky Krajanského múzea MS Zuzany Pavelcovej. Diskusia sa zamerala najmä na otázky dlhodobo zaužívanej spolupráce a jej budúceho posilnenia s náznakom vízie nových projektov.

Predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Milan Ján PILIP navštívil so svojou delegáciou martinské sídlo Matice slovenskej. Po hodinovom stretnutí odchádzal s pozitívnym pocitom a vierou v ďalšiu a najmä užšiu spoluprácu s národnou ustanovizňou.

■ SPOLOČNÉ PROJEKTY

Rokovanie sa zameralo aj na komplexnú činnosť MS s plánmi jej rozvoja. Predseda národnej ustanovizne Marián Gešper na margo úvodnej diskusie uviedol: „Vymenili sme si skúsenosti v krajanskej problematike a zamerali sme sa na spoločné projekty, ako je organizácia medzinárodných letných táborov pre mladých slovenských krajanov alebo Národný zraz Mladej Matice tiež so zahraničnou účasťou.“ Momentálne úrad zastrešuje dotačnú politiku smerom ku krajanom a vydáva osvedčenia pre zahraničných Slovákov. Matica slovenská v tejto oblasti zabezpečuje vo svojej kompetencii stykovú, vedeckú a dokumentačnú činnosť.

Predseda ÚSŽZ Milan Ján Pilip sa vyslovil: „Spolupráca medzi Maticou slovenskou a naším úradom je veľmi úzka, dokonca užšia, než som si myslel, a je obojstranná, a to aj po odbornej stránke. Teraz o nej diskutujeme, inventarizujeme ju, niektoré aktivity chceme obnoviť, ako napríklad tábory pre deti. Máme aj snahu zriadiť múzeum vysťahovalectva. Veľmi dôležité je, že pripravujeme štátnu koncepciu politiky voči krajanom na roky 2021 – 2025, na čo sme zriadili odbornú komisiu, kde bude mať zastúpenie aj Matica slovenská. Jednoducho počítame s Maticou slovenskou i po stránke koncepčnej.“ Prípravy novej štátnej koncepcie sa začnú už v septembri.

■ TÁBORY PRE KRAJANOV

Prvá oficiálna návšteva predsedu ÚSŽZ bola zameraná i na prezentáciu činností jednotlivých útvarov a odborných pracovísk Matice slovenskej. Delegácia si prezrela jedinečné archiválie Matice, ktoré v komentovanej prehliadke predstavil riaditeľ archívu Pavol Madura. Upriamil pozornosť i na unikátne zbierky Krajanského múzea, ktoré sú v mnohých prípadoch simplikátmi v archívnych a knižných zbierkach celej Slovenskej republiky. Vedúca Šatnice Matice slovenskej Alena Hrušková predstavila delegácii šatnicu, ktorá dovedna ukrýva vyše tisícpäťsto mužských a ženských krojov a niekoľko stoviek kostýmov.

Posledným bodom prezentačného programu bola návšteva Krajanského múzea MS. Toto pracovisko sídli v Dome J. C. Hronského, ktorému v týchto priestoroch zriadila Matica slovenská stálu expozíciu. O lektorský výklad sa postarala Helena Belláková.

Vedenie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí prejavilo záujem pokračovať v organizovaní Medzinárodného tábora Matice slovenskej pre deti zahraničných Slovákov. Správca MS, ktorý tábor organizoval, uviedol, že spolupráca môže pokračovať aj v budúcnosti. „V roku 2020 sme tábor zrušili pre pandémiu Covidu-19. V roku 2021 by sme tábor radi zorganizovali, ak pominie pandemická situácia. Tábor Matice má oproti detským táborom, ktoré sú organizované komerčnými agentúrami, pridanú hodnotu v edukatívnom rozmere a rozmere výchovy mladých ľudí k láske k svojmu národu. Okrem toho sa v ňom stretávajú deti zahraničných Slovákov so slovenskými deťmi, pričom si krajanské deti zdokonaľujú svoju materinskú reč slovenčinu. Verím, že v roku 2021 zabezpečíme organizáciu tohto medzinárodného tábora aj v spolupráci z USŽZ,“ uviedol Maroš Smolec.

■ REZERVY V PODPORE

V závere rokovania predseda MS Marián Gešper povedal: „Napriek tomu, že sa často hovorí o starostlivosti o zahraničných Slovákov, v tejto oblasti je množstvo rezerv, ktoré by sme mohli spolu odstrániť a viac podporovať krajanské kultúrne či vzdelávacie aktivity v Európe aj vo svete.“

3 OTÁZKY PRE:

Jozefa BREZOVSKÉHO, významného analytika prepravných systémov

Slovenská logistika je vo veľkých problémoch

● Aká je súčasná situácia slovenských dopravných a logistických firiem?

Nástup pandémie koronavírusu a karanténne opatrenia na jar zatvorili každú krajinu vo svojich hraniciach a život, vrátane ekonomického, sa prakticky zastavil. Otvorené ostali len obchody s potravinami, drogérie a lekárne. Výrobné závody pre istotu zastavili výrobu. Samozrejme, nešlo iba o preventívne dôvody, ale producentom často chýbali komponenty na výrobu a aj odbyt výrobkov. Nehovoriac o pracovníkoch, ktorí často museli ostať doma s deťmi pre zatvorené školy a škôlky.

● Nastalo cez leto zlepšenie, keď sa uvoľnili obmedzenia?

Ťažko povedať. Samozrejme, oživenie ekonomiky pomôže dopravcom a logistikom, ale návrat k normálu bude veľmi pomalý a zložitý. Vidno, že automobilky stále strácajú objednávky a výrobu spúšťajú veľmi opatrne. Ľudia sa obávajú veľkej ekonomickej krízy a budú rozmýšľať, ako budú míňať peniaze. Mení sa spotrebiteľské správanie, na čo môže doplatiť práve otvorená slovenská ekonomika. Navyše sú narušené dodávateľské reťazce, ktoré nebude jednoduché úplne obnoviť.

● Máme sa teda pripravovať na ďalšiu krízu?

Podľa signálov, ktoré máme zo sveta, podľa všetkého áno. Cestní dopravcovia považovali rok 2019 za najhorší v histórii, začiatkom tohto roka sa im podarilo vyrokovať zľavy na mýte a na dani z motorových vozidiel. Zdalo sa, že tento rok bude lepší. Ale stačilo pár týždňov a všetko je inak. Musíme sa pripraviť na bankroty viacerých firiem, pokles objednávok vo výrobnom sektore a logicky na ďalší nárast nezamestnanosti. Logistika je vždy akýmsi lakmusovým papierikom, takže na pokles výkonov ekonomiky dopláca prvá. Niektorí ekonómovia sú síce optimistickí, keď odhadujú, že ekonomický vývoj bude mať tvar písmena V, no či to tak naozaj bude, to sa dnes nedá povedať.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ
Foto: autor

V SNN 39/2020 SI PREČÍTATE

- Spolok svätého Vojtecha zohral v novodobých slovenských dejinách nezastupiteľnú úlohu
- Hrádze a vzlety výskumu dolnozemskej slovenskej literatúry optikou doc. P. ŠENKÁRA
- Lídri Európskej únie zatiaľ nenašli vhodnú vakcínu na záchranu európskej ekonomiky

Aj keď sa na palube tancuje, neznamená to, že do podpalubia nezateká

Búrka v sektore potravinárstva

Ivan BROŽÍK – Foto: internet

Slovenská poľnohospodárska potravinárska komora bije na poplach. Pekári a cestovinári musia prepúšťať alebo zdražovať. Takmer nič nestojí v ceste kolapsu slovenského potravinárstva. Mediálnym hitom pár nedávnych dní boli rokovania o minimálnej mzde. Jedni chceli takú, iní onakú a ďalší (odborári) sa urazili a nerokovali. Každý sa bije do pŕs za tú „svoju“ primeranú hladinu minimálnej odmeny za vykonanú prácu, ale vidí iba akési číslo, sumu.

A pri správne uchopenej propagande si potom získava politické body u neinformovanej verejnosti.

■ **DRAHÝ CHLIEB**

Pokojne môžeme mať raz tak drahý chlieb. Alebo môžeme prepúšťať pekárov. Nedá sa len tak stanoviť spoza rokovacieho stola, že pekár bude zarábať toľko a toľko. Iba ak by mu plat financoval štát. Súkromnému podnikateľovi môže byť naozaj a oprávnene jedno, na akej sume sa páni v tripartite dohodnú, on môže zaplatiť iba toľko, koľko získa na tržbách po odrátaní nákladov. Ak mu nariadia niečo iné, má v zásade iba možnosť zvýšiť ceny chleba a pečiva, alebo prepustiť časť zamestnancov, prípadne prestať piecť. To odborári akosi nezobrali do úvahy, v horšom prípade odmietli zobrať do úvahy.

■ **DRAHÁ PÔDA**

Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora odovzdala politikom výzvu, ktorou protestuje proti zvyšovaniu nájmov za štátnu pôdu. Predseda komory Emil Macho hovorí, že ju podpísalo 700 významných podnikov v sektore. Veď áno, štát si môže zvýšiť požiadavky na nájom, za ktorý prepožičiava pôdu poľnohospodárom. Ale tí zas majú iba dve možnosti – pokúsiť sa ju akceptovať a živoriť alebo smerovať k bankrotu, alebo – prestať ju obrábať. V oboch prípadoch to znamená presný opak toho, čo voláme cesta k potravinovej bezpečnosti.

Slovenský zväz pekárov, cukrárov a cestovinárov sa sťažuje na rast minimálnej mzdy, ktorú vláda plánuje zvýšiť z 580 na 623 eur. Tvrdí, že oproti roku 2017 sa osobné náklady na pracovníkov v pekárňach zvýšia o 90 percent. Varuje pred prepúšťaním. „V aktuálnom stave ekonomiky považujeme takéto razantné navýšenie nákladov na zamestnancov za nezodpovedné ohrozenie slovenských pekárov, cukrárov a cestovinárov, ktorí boli navyše vyčlenení z akýchkoľvek dotácií na podporu podnikania, ako aj z dotácií na zmiernenie následkov koronakrízy. Mimochodom, o túto pomoc môžu žiadať takmer všetci potravinári okrem pekárov,“ citovala tlačová správa predsedníčku zväzu Tatianu Lopúchovú.

■ **UZAVRETÝ KRUH**

Splníme tak sen všetkých producentov a výrobcov potravín v okolitých štátoch. Ich produkcia pôjde na odbyt aj u nás, získajú ďalší pomerne nenáročný trh a my sami ich zbavíme potenciálnej slovenskej konkurencie. To je priveľmi krátkozraké. Ale zas veľmi signifikantné v prostredí, v ktorom sa všetko mení na propagandu a politický boj, dokonca ešte aj medzi odborármi. Platiť možno iba z toho, čo je. Podnikateľ zaplatí mzdy len z očisteného zisku. Štát zaplatí mzdy iba z daňových príjmov. Ani štát, ani podnikateľ sa však nijako nedostanú k peniazom od nezamestnaných. V prípade zdraženia pekárenských výrobkov, teda našej základnej potraviny, nie je dôležitá otázka, do akej výšky ešte môžeme zdražovať. Rozhodujúce je, či na také výrobky bude existujúca kúpna sila. Do nášho potravinárskeho Titanicu riadne zateká. Dalo by sa ho zachrániť, ale chce to viac sedliackeho rozumu ako politizovania a robenia sa peknými.

Trinásty dôchodok sa rozplynul v nepresvedčivej argumentácii politikov

Súčasný dôchodkový systém čakajú zmeny

Róbert HÖLCZ

Jednou z najviac diskutovaných tém po skončení letných dovoleniek bolo vyplácanie trinástych penzií, skorší odchod do dôchodku pre ženy a zmeny v doterajšom fungovaní druhého piliera. Ide totiž o politicko-ekonomický pohľad na problematiku dlhodobého udržania, a teda aj vyplácania penzií predovšetkým budúcim dôchodcom.

Na jedného dôchodcu dnes pripadá približne 2,5 zamestnanca a podľa odhadu Európskej komisie to o päťdesiat rokov bude len 1,5 zamestnanca a výdavky na dôchodky sa zvýšia z desiatich percent HDP na takmer štrnásť percent HDP. Aj tieto údaje znamenajú, že bez zásadných zmien nebude slovenský dôchodkový systém o pár desiatok rokov udržateľný.

■ **TRINÁSTY NEBUDE**

Vlani poslanci prvýkrát v histórii odsúhlasili vyplatenie trinásteho dôchodku. V prípade starobného dôchodku mali všetci dôchodcovia dostať štyristošesťdesiat eur, čo pre verejné financie by znamenalo mínus štyristoštyridsať miliónov eur. Lenže tieto peniaze neboli zahrnuté v rozpočte na rok 2020, a keď vypukla pandémia s negatívnym dosahom na verejné financie, vyplácanie trinásteho dôchodku v schválenej výške padlo. Terajšia vláda prišla s návrhom zaviesť namiesto dôchodku opäť vianočný príspevok v závislosti od výšky penzie, a síce najviac tristo eur a najmenej päťdesiat eur. Na tento vládny návrh sa zdvihla vlna rozporuplných reakcií – od návrhu na jeho zrušenie až po názor, prečo majú práve tí, ktorí odpracovali najviac rokov a do dôchodkového systému odviedli najviac odvodov, dostať len päťdesiat eur, kým ostatní, čo neodpracovali a neodviedli toľko odvodov, dostanú viac? Odporcovia hovoria o narušení nášho dôchodkového systému, keďže sa mení pomer zásluhovosti a solidarity, čo vraj nie je v súlade s ústavou. Schválený vianočný príspevok nebude tak ako doteraz vyplatený z peňazí zo Sociálnej poisťovne, ale zo štátneho rozpočtu v decembrovom termíne výplaty dôchodku.

■ **PENZIE ŽIEN**

Na septembrovej schôdzi parlamentu sa bude schvaľovať aj novela zákona o sociálnom poistení. Ženy narodené v rokoch 1957 až 1965 by do penzie mohli za každé vychované dieťa ísť o pol roka skôr. Ak vychovali tri a viac detí maximálne o osemnásť mesiacov skôr, čo by platilo aj pre mužov, ak by ich vychovávali sami. V prípade schválenia tohto zákona sa dôchodky budú ženám, ktoré už do dôchodku odišli, prepočítavať, a tiež sa bude znižovať ich dôchodkový strop. V súvislosti so zastropovaním veku nároku na odchod do dôchodku sa upravuje aj možnosť predčasného dôchodku. Požiadať oň je však možné len za podmienky odpracovania minimálne pätnástich rokov, do nároku na vek odchodu na dôchodok chýbajú najviac dva roky a vypočítaný dôchodok nemôže byť menší ako 1,2-násobok sumy životného minima, čo platí aj vtedy, ak je budúci penzista sporiteľom v druhom dôchodkovom pilieri.

■ **DRUHÝ PILIER**

Za pätnásť rokov fungovania druhého kapitalizačného piliera si v ňom sporí vyše 1,5 milióna budúcich dôchodcov. V piatich dôchodcovských spoločnostiach je uložených takmer desať miliárd eur a podľa viacerých názorov sú peniaze zle zhodnocované aj preto, že väčšina peňazí je v garantovaných fondoch. Od roka 2012 sa príspevok do druhého piliera znížil z deviatich na štyri percentá, čo tiež neprispelo k zhodnocovaniu majetku budúcich dôchodcov. V tomto roku sa príspevok do druhého piliera zvýšil na päť percent a trinásť percent ide Sociálnej poisťovni. To boli dôvody, prečo Národná banka Slovenska navrhuje celý rad zmien v tomto pilieri,

V súlade s doteraz platným zákonom sa budú všetky druhy penzií zvyšovať od budúceho roka dvojakým spôsobom – podľa dôchodcovskej inflácie alebo na základe minimálne stanovenej pevnej valorizačnej sumy a druhu dôchodku. Dôchodcovská inflácia je percento medziročného rastu spotrebiteľských cien v domácnosti dôchodcov, ktorú Štatistický úrad za prvý polrok už spočítal vo výške 2,6 percenta. Minimálna pevná valorizačná suma je zo zákona dvojpercentná, čo v prípade, že dôchodok je nižší ako 361,60 eura, bude znamenať minimálne zvýšenie dôchodku o 9,40 eura.

Viac aj na strane 5

VŠIMLI SME SI

O minerálnych prameňoch na Slovensku sa nezmieňujeme prvý raz. Veď je ich podľa akýchsi presných sčítaní tisícsedemstoosemdesiatdva! Stodvadsať je termálnych. Pričom ten „najtermálnejší“ vo Veľkom Mederi má až deväťdesiat stupňov Celzia, čo už je pomaly voda, v ktorej možno vylúhovať čaj alebo si zaliať kávu... V Herľanoch máme európsky unikát – jediný studený gejzír. Takých je len osem na celom svete...

Travertínové jazierko vo Vyšných Ružbachoch, odnepamäti nazývané Káter, je chránený prírodný výtvor.

Kúpanie v kráteri

Vari najviac minerálnych vôd vyviera v severnom Spiši a mnohé z nich sa vyznačujú jedinečnými vlastnosťami aj množstvom potvrdených pozitívnych účinkov na ľudské zdravie. Nečudo, že aj tu utešene pribúda termálnych kúpalísk, akvaparkov a rozširuje sa sieť všelijakých wellnessov, ba aj balneoterapií. Najnovšie sa púšťajú do uskutočnenia plánov na vybudovanie termálnych bazénov v Lipanoch pri Sabinove... Putujúci arménski kupci dávno v stredoveku našli osviežujúci oddych po dlhom putovaní pod Magurou, kde dnes prameň Herkules i jeho liečiví druhovia šíria slávu Bardejovských kúpeľov. Niekoľko desiatok kilometrov odtiaľ v Pieninách sú znovuoživené kúpele Smerdžonka, v náručí Levočských vrchov ponúkajú služby Novoľubovňanské kúpele a pod Spišskou Magurou sú chýrne kúpele Vyšné Ružbachy. Pravda, viac sa hovorí o tamojšom sochárskom sympóziu, kde sa od začiatku šesťdesiatych rokov schádzali sochári z celého sveta na tvorivé pobyty, po ktorých tu zostalo vyše sto travertínových skulptúr. Ale slávu tohto kúpeľného miesta založili oveľa skôr minerálne pramene blahodarne pôsobiace pri rôznych neurózach. Je ich deväť. Ich vlastnosti opísal pred štyristo rokmi v spise O wodach v Družbaku i Lackovej Ján Inocent Petriczy, ale poznali ich už pravekí lovci, ktorí v tamojšom travertíne zanechali ešte z paleolitu presvedčivé stopy, že sa im tu „páčilo“. Páči sa tu aj stovkám pacientov a húfom turistov, ktorí si aj počas nedávnych horúcich dní neskorého leta – keďže známe prírodné kúpalisko „napájané“ z prameňa Izabela, čo si ešte pamätá grófa Zamoyského, odstavili vírusy – ochladzovali telo v travertínovom jazierku Káter, aj keď sa to nesmie, lebo je to chránený prírodný výtvor. Ale čo už našinca zastaví?

Text a foto: Emil SEMANCO

Andrej DANKO sa stal staronovým predsedom národniarov

SNS na rázcestí svojej pôsobnosti

Staronovým predsedom Slovenskej národnej strany (SNS) sa stal Andrej Danko. Výrazne presvedčil zo sto dvadsiatich deviatich delegátov až osemdesiatosem. Jeho vyzývateľ – doterajší podpredseda Anton Hrnko, získal hlasy dvadsiatich siedmich delegátov. Andrej Danko teda obhájil svoju pozíciu a najbližšie štyri roky bude viesť národniarov.

Napriek búrlivej kampani medzi A. Dankom a A. Hrnkom pred konaním snemu samotný snem prebiehal kultivovane. Kritici A. Danka mu vyčítali predovšetkým zlyhanie vo vnútrostraníckej komunikácii a slabý marketing navonok SNS. V ostatnej vládnej koalícii SNS presadila mnoho prínosných zákonov, ale nevedela sa vhodne propagovať, aby verejnosť pochopila, že autorom týchto zmien bola práve SNS.

„Ospravedlňujem sa za svoje JA,“ uviedol pred voľbou A. Danko, ktorý sa takto ospravedlnil za svoje pôsobenie. Priznal aj to, že nenavštevoval okresné štruktúry strany, keďže mu to nedovolila ústavná funkcia, ktorú zastával. Prevzal a ospravedlnil sa aj za niektoré rozhodnutia, ktoré SNS vo voľbách 2020 priniesli len niečo cez tri percentá hlasov. Jeho protikandidát A. Hrnko povedal, že „SNS je už jediné dieťa, ktoré mu ostalo“. Ďalej uviedol, že SNS chce zachrániť. Po voľbách prehru neznášal jednoducho a asi aj so štyridsiatimi delegátmi opustili snem národniarov. A. Danka kritizovali bývalý štátny tajomník R. Urbanič, dlhoročný člen SNS R. Rafaj, predseda žilinského kraja E. Gemzický, odvolaný predseda pezinského okresu M. Borza. „Po prehratých parlamentných voľbách, keď SNS dosiahla najhorší výsledok v novodobej histórii strany, sme deklarovali, že musí prísť k vyvodeniu politickej zodpovednosti na čele strany. Ja si svoju prácu v SNS pod takýmto vedením nedokážem predstaviť, budem musieť určite zvážiť svoje ďalšie pôsobenie v strane. SNS stráca svoj národný pilier, ktorý je základom pôsobenia strany,“ povedal Gemzický pre Aktuality.sk s tým, že očakáva masívny odlev členov, čo je podľa neho škoda.

ČO INÍ NEPÍŠU

Podporu A. Dankovi vyjadrila napríklad podpredsedníčka SNS E. Smolíková, bývalý trnavský župan T. Mikuš, primátor Holíča Z. Čambal a ďalší. Novozvolený predseda si priznal niektoré chyby z minulosti a v rámci ďakovnej reči za zvolenie uviedol, že sa z nich poučil a nezopakuje ich.

SNS získala vo februárových parlamentných voľbách 3,16 percenta platných hlasov a nedostala sa do Národnej rady SR. V minulom volebnom období bola súčasťou vládnej koalície. Volebná porážka v časti členskej základne vyvolala pocity, že celé vedenie strany malo hneď po voľbách odstúpiť a vedenie strany dať do rúk novej mladej generácii. Na sneme však takýto vývoj presadzovala len jedna tretina delegátov, čo bolo na akékoľvek zmeny málo.

Text a foto: (mrs)

Koalícia stráca podporu

Roman MICHELKO

Séria dvoch prieskumov preferencií politických strán na konci leta signalizovala jasnú politickú tektoniku. Inak povedané, ak by sa konali voľby dnes, súčasná koalícia by stratila nielen ústavnú väčšinu, ale aj jednoduchú. Skrátka, po pol roku vládnutia by jej dali voliči vysvedčenie, ktoré by ich v lepšom prípade donútilo zmeniť, respektíve obmeniť vládnucu zostavu.

Otázka znie: „Čo sa vlastne stalo?“ Paradoxne, krízová situácia totiž dáva politickým lídrom šancu vyniknúť ako krízovým manažérom a, naopak, často môžeme byť svedkami toho, že upadajúca popularita politika priam preferenčne katapultuje, ak sa dostane do krízy, ktorú zvládne. Jasne to môžeme vidieť napríklad v prípade Angely Merkelovej, ktorej popularita pomaly, ale iste klesala, no a práve zvládnutie pandemickej krízy ju katapultovalo do už dlho nepoznaných preferencií. Igor Matovič zvládol krízu vecne dobre aj preto, že nadviazal na kroky svojho predchodcu. No prezentácia jeho krokov a rozhodnutí mala svoje medzery. Chyby urobil napríklad v spôsobe, akým riadil krízový štáb, zbytočne dlhými tlačovkami a niekedy nie celkom premyslenými rozhodnutiami. Takýmto príkladom bolo uzavretie ciest pred Veľkou nocou, ktoré sa dialo na priamy príkaz vlády. Napokon však zodpovednosť presmeroval na policajného prezidenta.

Toto samotné by však na taký výrazný pokles nestačilo. Dôveryhodnosť vládnej koalície výrazne poškodili kauzy so študentskými prácami niektorých jej predstaviteľov. Presnejšie povedané, samotná skutočnosť, že sa k akademickým titulom dostali problematickým spôsobom, by možno nebola až taká zásadná ako spôsob, akým sa k tomu postavili, zvlášť, ak pred časom boli ich reakcie na podobnú kauzu vtedajšieho predsedu parlamentu Andreja Danka veľmi radikálne a rigorózne. V čase kulminácie tejto kauzy preferencie strany SME RODINA Borisa

KOMENTÁR

Kollára tak zaznamenali skoro tretinový pokles.

Na celkové preferencie koaličných strán má nepochybne veľký vplyv situácia v najmenšej koaličnej strane Za ľudí. Séria kompromitujúcich videí lídra strany Andreja Kisku značne zmarginalizovala jeho zisk a znamenala definitívnu stopku jeho premiérskym ambíciám. Po jeho takmer okamžitom politickom odchode bola táto strana vystavaná len na jeho mene v podstate bezprizorná. Od volieb sa pohybujú jej preferencie v intervale tri celé päť desatín až štyri celé tri desatiny percenta, teda v bezpečne mimoparlamentnom pásme.

Paradoxne aj najsilnejšia opozičná strana Smer si prešla turbulentným obdobím, no odchod jedenástich poslancov z jej klubu skončil únavné a paralyzujúce dvojvládie. Nakoniec sa ukázalo, že v konečnom dôsledku viedlo delenie strany k nárastu ich opozičnej sily, keďže sumár preferencií Hlasu a Smeru sa pohybuje niekde na úrovni dvadsaťsedem percent, pričom samotný Smer mal vo februári 2020 len osemnásť celých tri desatiny percenta. Nakoniec je to aj logické, ukázalo sa, že Smer bol už naozaj veľmi širokospektrálna strana a pre mnohých potenciálnych voličov Smeru bol neprijateľný buď Robert Fico, alebo, naopak, Peter Pellegrini. Ekonomická a politická situácia, akú dnes zažívame na Slovensku, opozícii praje. Robert Fico vie byť veľmi nepríjemný ako opozičný politik a v tandeme s Ľubošom Blahom vedia pripraviť koalícii ešte mnoho horúcich chvíľ. Na strane druhej, pre Igora Matoviča je oveľa ťažšie súperiť s Petrom Pellgrinim, okrem iného aj preto, že on sám rozhodne nie je miláčikom mediálneho mainstreamu a, naopak, Petra Pellegriniho a Hlas väčšina médií doslova obhajuje.

Niet pochýb o tom, že výsledky pandémie vyvolávajú v občanoch obavy. Slovensko sa masívne zadlžuje, pričom pomalá rýchlosť pomoci a jej finančná nedostatočnosť a byrokratické prekážky pomoci na strane štátu podnikateľom rezultujú do značnej miery rozčarovania a frustrácie. Zároveň sa ukazuje, že minimálne sľuby OĽaNO a SME RODINA, ktoré svojim voličom garantovali sociálny zmier a zachovanie všetkých sociálnych výdobytkov Ficových vlád i Pellegriniho vlády, sa napĺňajú veľmi ťažko. Strana SME RODINA Borisa Kollára podporila ústavnú garanciu dôchodkového stropu na úroveň šesťdesiatštyri rokov a tesne pred voľbami rovnako hlasovala aj za trináste dôchodky. Dnes zo sľubovaných trinástich dôchodkov ostala pre seniorov len časť. Zároveň sa voliči môžu rozlúčiť s garanciou dôchodkového stropu.

Je jasné, že politický cyklus akosi prirodzene vedie k tomu, že koalícia postupne stráca preferencie a opozícia, ak je čo len trocha schopná, rastie. Ale taký výrazný pokles preferencií a presun na osi koalícia – opozícia približne za pol roka je prekvapením.

Polrok ďalšej beznádeje

Ivan BROŽÍK

Už nie sto dní, ale polrok. Spolu s jesenným slnovratom bude mať rezort pôdohospodárstva za sebou polrok po výmene ministra. To je plus-mínus stoosemdesiat dní. Takmer raz toľko, ako je zvyčajných sto dní „hájenia“.

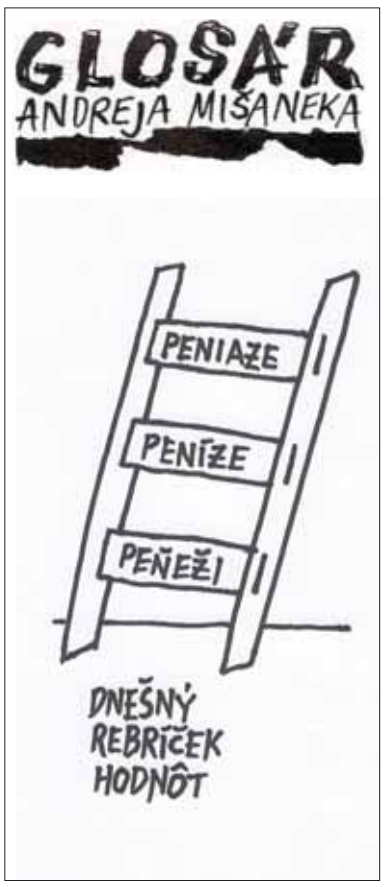
Do zmien v sektore pôdohospodárstva sa vkladali obrovské nádeje. Nešlo len o riešenie mediálnych senzácií typu korupcia a rodinkárstvo, išlo o oveľa viac. Sektoru roky chýbal takzvaný funkčný zmysel. Stratégia. Dlhodobý zámer. Koncepcia a plán. Aj keď to znie akokoľvek „socialisticky“, rozvoj poľnohospodárstva v národnej ekonomike je možný iba vtedy, ak jeho kapitáni tušia, kam sa chceme dostať o pol roka, o rok, o desať rokov či dokonca o dvadsať rokov. Ako ďalej s výrobou, produkciou, s akými dotáciami možno rátať zajtra či o tri roky. Ako konkrétne bude vyzerať spoločná poľnohospodárska politika. A, samozrejme, všetci zúčastnení čakali aj na to, že z rozhodovacích pozícií odídu neodborníci, odídu tí, ktorí na nich sedia iba pre príjem, odídu všetci, ktorí v minulosti vo všetkom uprednostňovali svojich či prípadne „našich“. Že poľnohospo-

POZNÁMKA

dári zamenia svoje nateraz ešte stále vojnové polia za polia produkčné a začnú sa venovať – konečne – potravinovej sebestačnosti Slovenska.

Aká je však realita? Dôležité odbory ministerstva sú nefunkčné, personálne paralyzované. Z iných odchádzajú odborníci, ktorí tam s veľkou nádejou na zmenu a vlastný príspevok k nej nastúpili po výmene vlády. Ale tá realita je ešte oveľa viac horšia. Výhrady jasne formuluje Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora, koaliční partneri i predseda pôdohospodárskeho výboru Národnej rady Slovenskej republiky. „Smutné až trpké priznanie pravdy o situácii v rezorte pôdohospodárstva,“ začína svoj status na sociálnej sieti predseda výboru parlamentu pre pôdohospodárstvo Jaroslav Karahuta. Situácia podľa neho zjavne dospela do štádia, keď si treba už nielen položiť otázku, ale zároveň aj odpovedať „ako ďalej“. Programové vyhlásenie vlády pre oblasť pôdohospodárstva pripravovali niekoľko týždňov za účasti tímlídrov pre poľnohospodárstvo všetkých koaličných politických strán – OĽaNO – Martin Fecko, SME RODINA – Jaroslav Karahuta, SaS – Jarmila Halgašová a Za Ľudí Marek Krempaský... Vedúcim tímu pre prípravu bol Martin Fecko ako dlhoročný tieňový minister hnutia OĽaNO. Podkladom na vyhlásenie boli predvolebné programy, ktoré prakticky už zahrňovali všetkých deväť kľúčových cieľov agropolitiky EÚ pre prípravu Spoločnej poľnohospodárskej politiky 2021 – 2027.

Kritika pol roka po voľbách tak už nepadá iba na hlavu strany OĽaNO, ktorá pred koalíciou a pred voličmi prevzala zodpovednosť za poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka, ale už aj na ostatných koaličných partnerov. „Čo je skutočným dôvodom, že po vyše pol roka od volieb a po päť a pol mesiaca od vyhlásenia zloženia vlády nemáme ani základný strategický dokument o cieľoch slovenského poľnohospodárstva na roky 2020 – 2024?“ pýta sa Jaroslav Karahuta. Medzi odbornou verejnosťou rastie nervozita a nepokoj. To je fakt. Napätie rastie nielen v kruhoch odborníkov, ale aj farmárov. Verili v zmenu a dnes ani oni netaja sklamanie z prešľapovania na mieste. Médiá a sociálne siete šíria nervózne vyhlásenia a podráždené videá. Situácia dospela až tak ďaleko, že výbor parlamentu sa chcel (v čase našej uzávierky) pýtať ministra Jána Mičovského ako ďalej. A v rámci toho aj na zloženie komisií na prípravu strategických dokumentov, o ktorých dnes, pol roka beznádeje od vyhlásenia o zložení vlády, nevieme nič.

AKO BOLO, ČO BOLO

Momenty medzi tragédiou a fraškou

Peter VALO

Keď 21. augusta 1968 vtrhli do nebohej ČSSR sovietske, maďarské, bulharské a východonemecké vojská, nad ránom zobudila manželka istého herca národného divadla: „Tóno, vstávaj, obsadili nás.“A on ešte rozospatý sa jej opýtal: „Kde? Do rozhlasu alebo do televízie?“

Do hľadiska košického divadla sa prirútila skupina oneskorených divákov. V tej chvíli zaznela v hre na javisku otázka: „Kto ste a odkiaľ prichádzate?“

Z hľadiska prišla kuriózna odpoveď: „Ja predseda Jéerdé z obce Kvakovce. My družstevňici, prichodzime pozdno, bo še nam popsul autobus.“

Za minulého režimu vyhlasovali súťaže na tematicky ladené umelecké diela. V čase rozmachu povstaleckých hier napísal Ján Kákoš drámu Dom pre najmladšieho syna. Nitrianka Božka Slabejová hrala matku študentíka, ktorého týrali nemeckí okupanti (predstavoval ho Jožko Bednárik). Mama ho viedla k partizánom aby im oznámil, že ich napriek mučeniu neprezradil. Na stráži stál partizán Jožko Dóczy. Skvelý komik už pri svojom príchode na scénu vyvolával búrky smiechu. Teraz zreval: „Stoj, kto tam?!“ Božka mala odvetiť: „Ja, Strapota Terézia, syna vám vediem ukázať.“ Strapota Terézia, divné meno, nečudo, že Božke vypadlo z pamäti... a v zúfalstve vyhŕkla: „Jaj, do pi.i, Beďo, ako sa to volám?“

V prešovskom divadle hrali pre študentov Bukovčanovu hru Sneh nad limbou. Partizán, ktorého hral Peter Marcin, mal oznámiť, že sa blížia Nemci. Keď sa rútil z divadelného bufetu na svoj výstup, zabudol text a na scéne zahrmel: „Buli sme prezradzene.“ Čo v najvážnejšej situácii vyvolalo v hľadisku rehot ako predtým v Košiciach a v Nitre.

Režisér Martin Ťapák do filmov rád obsadzoval kamarátov. Medzi nich patrili Ivan Rajniak a Dušan Tarageľ. Dušan spomínal, ako s Rajniakom ležali v lese: „Mali sme strieľať na útočiacich Nemcov. Počas skúšok som vystrieľal všetky náboje. Pri „ostrej“ som mal prázdny zásobník. Zašepkal som Ivanovi, ktorý pálil ostošesť: „Ivan, mne to nestrieľa.“ A on mi pokojne odvetil: „Ty ču.ák, tak sa aspoň tras, akože ti to strieľa. Zvuk aj tak dorobia v štúdiu.“

V čase normalizácie obsadil režisér Karol Spišák v seriáli V tieni vlkov do postáv nemeckých oficierov Ivana Krajíčka a Karola Čálika. Aby Ivan vyzeral hrozivejšie, maskér mu prirobil zajačí pysk. Tak kráčali v nemeckých uniformách po chodbe banskobystrického Libressa, vtom ich zozadu uzrel major našej armády, ktorý v šere chodby uvidel prehnuté brigadírky, aké nosili oficieri sovietskych okupačných vojsk. Pridal do kroku a družne sa prihovoril: „Nu što, molodcy?“

„Was, bitte?!“ zreval na neho Ivan. Keď major začul nemčinu, uvidel Krajíčkov znetvorený ksicht a nemecké výložky, dal sa na útek. Prekvapení Banskobystričania uvideli bežať zdeseného majora Československej ľudovej armády, ktorý vrešťal: „Hilfe, Hilfe!“

Ivan Palúch s Ivanom Rajniakom roky rokúce hrávali partizánov. Obaja mali na Kolibe funkčné samopaly, na nich boli napísané ich mená. V najkrutejších zimách ich ovešali zbraňami. Keď chcel režisér zopakovať záber, vždy našli pre nich nový neporušený sneh, aby sa v ňom mohli opäť a opäť prepadať po pás. Nečudo, že často premrzli na kosť. Po filmovačke na Balážoch si v krčme nedokázali vyzuť čižmy. Dve hodiny si treli nohy, aby sa mohli postaviť. Závideli kolegom, čo hrali Nemcov, ktorí sa producírovali v kožuchoch, vozili sa na autách a vyvaľovali v teple školy alebo v kaviarni. Tak si povedali, že už partizánov hrať nebudú. Ivan Palúch sa mi zveril: „Podarilo sa nám to dotiahnuť len na gardistov. Točili sme v Braväcove. Celý čas sme v krčme pili a jedli. Potom prišla revolúcia a slovenský film skončil. Ku kaviarenským Nemcom sme sa ani nedostali.“

Komické situácie nevymyslíte, tie sa musia stať a v okamihu zmenia tragédiu na frašku. Na týchto sa zarehotali diváci v divadlách a herci v divadelných kluboch. Po niektorých hlúpych televíznych prešľapoch politikov nevieme, či sa máme smiať, alebo plakať.

SEBAOBRANA

Riziká odložených splátok

Máte pocit, že ste vo finančnej „pohode“, a pritom si iba užívate krátke obdobie povoleného odkladu splátok? Tak až v takej pohode nie ste. Možnosť odkladu splátok bola jedným z kľúčových opatrení na ochranu domácností pred bezprostredným dosahom koronakrízy. K júlu 2020 požiadalo o odklad splátok niečo vyše päť percent zadlžených domácností. Z prieskumu Národnej banky Slovenska, vykonaného v júli, vidno, že odklad si brali najmä dlžníci s vyššími splátkami a rizikovejším zdrojom príjmov.

Kríza silnejšie postihuje práve dlžníkov s odkladom, a to stratou zamestnania či podnikania alebo znížením príjmov. Skoro deväť percent dlžníkov s odkladom ani len neočakávalo, že by po skončení krízy mohli začať splácať všetky svoje úvery.

Takže, na mnohých, ktorí využili odklad splátok, sa valí pohroma a skôr či neskôr si ich začne vymáhať hoci aj exekútor. To však nie je všetko. Sú posunuté všetky vaše hypotéky, úvery, lízingy minimálne o šesť až deväť mesiacov, vo väčšine prípadov však až o deväť mesiacov. Ak máte úver na desať rokov, tak síce teraz nemusíte platiť ani splátku, ani úroky, po deviatich mesiacoch budete ďalej splácať ako pred odkladom a celý úver sa vám o daný počet mesiacov predĺži. Nuž, a k tomu ako „bonus“ – budú sa platiť aj úroky z dlžnej sumy, ktoré sa rátajú i za obdobie odkladu splátok. Aj počas odkladu splátok sa totiž úver úročí, to znamená, že sa predraží o úroky za obdobie odkladu. Treba tiež počítať s tým, že odklad splátok sa netýka poistenia úveru. Nevýhodou odkladu splátok je, že po ukončení odkladu bude mať dlžník vyššie splátky. Odklad splátok má aj inú nevýhodu. A tou je zápis do úverového registra. Takže neskôr môže mať klient po pandémii sťažené podmienky v prípade, ak by sa rozhodol vziať si ďalší úver. Banka mu nemusí vyhovieť pri rôznych žiadaných výnimkách alebo mu pri prehodnotení úrokovej sadzby neponúkne najnižšiu možnú, nemusí ho vedieť získať do určitého času po ukončení odkladu splátky. Pri odklade splátok banky vidia, ako si je klient schopný vytvárať finančnú rezervu do budúcna. Zostáva jediná možnosť.

Tento rok až príliš veľký počet Slovákov absolvoval letné dovolenky väčšinou v zahraničí, ale aj – v lepšom prípade u nás doma. Ak to však boli dovolenky financované z „odložených splátok úverov“, riadne ste sa dobehli. Nielenže sa nachádzate v riziku straty zamestnania následkom druhej vlny, ktorá tu bez pochybností je, ale ste sa aj nerozumne vydali z peňazí, ktoré ste mohli efektívnejšie využiť na splátky vašich dlhov. Totiž i ten, kto požiadal o odklad splátok, nestráca právo na predčasné splatenie dlhu. Ak teda mnohí našinci aj v lete disponovali finančnými zdrojmi, no prejedli ich na dovolenkách, sami sebe uškodili, a to naozaj veľmi riskantne. Pri akomkoľvek dlhu totiž platí zásada zbaviť sa ho čo najskôr, ako je to len v možnostiach dlžníka, lebo skôr či neskôr ten prvotný dlh narobí ďalšie. A to už je naozaj cesta do ekonomického pekla.

(ib)

Štefan Boleslav ROMAN bol veľký hráč na poli ekonomickom, ale aj politickom

Významom sa vyrovnáva veľkosti Štefánika

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto: autor

Hlavným cieľom slovenského politického exilu po druhej svetovej vojne spolu s bojom s komunistickou totalitou bolo aj obnovenie slovenskej štátnosti na demokratických princípoch. Viac o téme prezradila historička ÚPN doktorka Beáta KATREBOVÁ BLEHOVÁ.

● Aké osobnosti boli súčasťou povojnového politického exilu?

Podstatnú časť slovenského povojnového exilu tvorili prívrženci HSĽS, čo bolo svojím spôsobom vzhľadom na revolučné zmeny v politickom systéme, ktoré po roku 1945 na Slovensku nastali, prirodzené. HSĽS ako jediná vládnuca strana v období prvej Slovenskej republiky bola zakázaná. Začali sa prvé perzekúcie Katolíckej cirkvi a katolíckej inteligencie ako takej, ktoré vyvrcholili na jeseň 1947 počas tzv. protištátneho sprisahania. Treba však zdôrazniť, že prvá povojnová exilová vlna vznikla najmä následkom straty štátnej samostatnosti Slovenska, s ktorou sa mnohí – najmä mladí ľudia, študenti, ktorí radšej volili dobrovoľný exil, pretože v obnovenom Československu nevideli pre seba budúcnosť – nedokázali zmieriť. Podobne obeťou nového povojnového poriadku sa stala aj prakticky celá vtedajšia elita Matice slovenskej na čele s Jozefom Cígerom Hronským, ktorý vskutku nebol politickým človekom a zo Slovenska utekal, pretože sa obával súdneho procesu. Čiže hlavným popudom na odchod do exilu boli nielen obavy z perzekúcií, ale aj odhodlanie bojovať v zahraničí za obnovenie slovenskej štátnosti.

● Aké aktivity vykonávali vtedajší exiloví pracovníci pred vznikom Svetového kongresu Slovákov?

Aktivity slovenského štátotvorného exilu boli širokospektrálne. Spomeniem len tie najdôležitejšie – memorandá Ferdinanda Ďurčanského a ním založeného Slovenského akčného výboru pre Parížsku mierovú konferenciu na jeseň 1946. Ďalej vznik Slovenskej národnej rady v zahraničí na jeseň 1948 s programom antikomunizmu a slovenskej štátnosti, uznanej najvplyvnejšou krajanskou organizáciou v USA – Slovenskou ligou v Amerike. V početných memorandách najmä v päťdesiatych rokoch poukazovala Slovenská národná rada v zahraničí na potláčanie základných práv slovenského národa a programovo bojovala aj proti koncepcii politického čechoslovakizmu. Ona a jej čelní predstavitelia (Matúš Černák v Mníchove, Jozef Cieker v Madride, Jozef Mikuš najprv v Paríži neskôr vo Washingtone, Karol Sidor v Ríme a v Montreali, podobne Jozef Kirschbaum, Emanuel Böhm, Štefan Blaško atď.) dokázali v päťdesiatych rokoch vybudovať v prostredí žijúci v zahraničí, čiže aj slovenské krajanské organizácie v celom slobodnom svete. Vznikol teda ako strešná organizácia nielen slovenských organizácií vo svete, ale aj jednotlivcov slovenského pôvodu v zahraničí, čo bol v histórii slovenského exilu bezprecedentný jav. Na tejto širokej báze bolo možné rozvíjať významné aktivity vychádzajúce programovo zo zápasu proti komunistickému režimu v Československu a za samourčovacie právo Slovákov. Medzi aktivity patrili najmä reprezentatívne generálne zhromaždenia (v rokoch 1970 – 1990 celkovo deväť) v metropolách západného sveta aj za účasti čelných predstaviteľov západných vlád, svetové festivaly slovenskej mládeže (posledný sa konal v júli 1989 v rakúskom Semmeringu v blízkosti slovenských hraníc), ľudskoprávna agenda v súvislosti s helsinským procesom, s čím súviselo sústavné poukazovanie na porušovanie základných práv na Slovensku, udeľovanie národných cien, vedecké konferencie, publikačná činnosť a napokon mnohé memorandá, listy a ohlasy, ktoré istým spôsobom suplovali neexistujúcu slovenskú diplomaciu.

Historička Beáta KATREBOVÁ BLEHOVÁ je expertkou na históriu slovenského politického exilu. Je to téma, ktorá je fenoménom dejín slovenského národa v 20. storočí.

● Do akej miery dokázal Svetový kongres Slovákov svojimi aktivitami ovplyvniť vtedajšiu svetovú verejnosť?

Vznikom Svetového kongresu Slovákov sa nezjednotil len slovenský exil ako taký, ale prakticky všetci Slováci vlád slobodného sveta určité pozície v prospech slovenskej otázky, dôkazom čoho boli tvrdé perzekúcie zo strany československého režimu voči stúpencom exilu na Slovensku a aktivity Štátnej bezpečnosti na eliminovanie čelných exilových predstaviteľov, vyvrcholením ktorých bol nepochybne atentát na Matúša Černáka v júli 1955.

● Ako by ste charakterizovali dlhoročného predsedu Svetového kongresu Slovákov Štefana Boleslava Romana?

Štefan B. Roman, rodák z Veľkého Ruskova, gréckokatolík, bol veľkým hráčom nielen na poli ekonomickom, ale aj politickom a v neposlednom rade aj náboženskom. Jeho nepochybné ekonomické úspechy ako vlastníka najväčších uránových baní na svete, v zahraničnej politike ako člena delegácií kanadskej vlády na rokovaniach o NATO v Paríži či v Moskve v prítomnosti Chruščova a jeho kresťanský svetonázor, ako aj kontakty na Svätú stolicu a pápežov Pavla VI. a Jána Pavla II. (v období Druhého vatikánskeho koncilu bol laickým pozorovateľom koncilu) ho priam predestinovali do úlohy zjednotiteľa všetkých Slovákov v zahraničí. Jeho význam pre slovenské dejiny by sa dal azda porovnať s významom generála Milana Rastislava Štefánika.

● Aký podiel majú na vzniku samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky zahraniční Slováci po roku 1989?

Žiaľ, Štefan B. Roman zomrel predčasne dva dni pred Sviečkovou manifestáciou 23. marca 1988 a jeho predčasnou smrťou program štátnej samostatnosti Slovenska po páde komunistického režimu stratil na medzinárodnej scéne svojho veľkého podporovateľa. V prostredí Slovenského kongresu Slovákov sa po jeho smrti presadila myšlienka, aby si Slováci svoj pomer s Čechmi riešili sami doma – čo sa aj stalo – a koncepcia federácie Česko-Slovenska sa aj po roku 1989 vnímala ako jedna z možných riešení.

● Prečo sa podľa vás tejto časti našej histórie doteraz nevenuje primeraná pozornosť?

Slovenský povojnový exil bol v období komunistickej totality dlhodobo tabuizovaný, ba čo viac kriminalizovaný, a stúpenci slovenskej štátnosti tvrdo prenasledovaní. Následky tohto mnohoročného ostrakizmu pociťujeme v podstate dodnes, i keď príčiny súčasnej nedostatočnej reflexie fenoménu exil sú rôznorodé a súvisia skôr s povestnou „stratou historickej pamäti či „stratou identity“, ktorú možno u európskych národov vo všeobecnosti v poslednom období pozorovať.

MEDZI NAMI

Slovenské zdesenia

Ľudovít ŠTEVKO

Slovenskou verejnosťou zmietajú dve rôzne, ale rovnako vážne témy: zdesenie z doteraz neznámeho koronvírusu, ktorý výrazne obmedzuje sociálne kontakty medzi ľuďmi, a zdesenie z neočakávaného rozhodnutia súdu o nevine Kočnera a Zsuzovej, podozrivých z účasti na dvojnásobnej vražde. O celosvetovom ohrození mutujúceho vírusu COVIDU-19 sa od marca pohovorilo z úst zdravotníckych odborníkov i politikov mnoho protichodných záverov a návrhov na riešenie, z ktorých si bežný občan sotva vyberie niečo presvedčivé pre svoj život. Zrejme nás čaká dlhý čas odriekania a ekonomického úpadku.

Prípad nevysvetlenej vraždy novinára Jána Kuciaka a jeho priateľky tiež bude dlhé mesiace polarizovať verejnú mienku. Vrahov poznáme, ale kto si vraždu objednal, je stále nezodpovedanou otázkou. Pri úvahách, kde sa stala chyba a kto ju urobil, sa málo poukazuje na hystériu bezprostredne po vražde dvoch mladých ľudí, ktorú vyvolali mimovládne organizácie a médiá v snahe využiť tento zločin na politické ciele – konkrétne na povalenie vtedajšej vlády prostredníctvom aktívnej ulice. Svoj podiel na pouličnom politickom boji mal aj exprezident Andrej Kiska. K nemu chodili na poradu zadným vchodom do Grasalkovičovho paláca aktivisti hnutia Za slušné Slovensko a toto mládežnícke hnutie, po ktorom dnes ani pes neštekne, splnilo z veľkej časti svoju úlohu. Masové demonštrácie donútili odstúpiť predsedu vlády, ale prevrat sa nevydaril podľa predstáv inštruktorov. Mašinéria tzv. mienkotvorných denníkov preto pracovala ďalej na plné obrátky. Hľadala objednávateľov vraždy v talianskej mafii a účelovo špekulovala s jej prepojením na úrad vlády Roberta Fica. Ani tento pokus nevyšiel. Po úmornej práci domácich vyšetrovateľov a zahraničnej odbornej pomoci sa podarilo odhaliť skutočných páchateľov a boli tu aj indície na objednávateľov vraždy.

Začalo sa druhé dejstvo masírovania verejnosti. Novinárka Monika Tódová a ďalší redaktori známych médií dostávali informácie nezákonnou cestou z vyšetrovania, najmä z aplikácie „Kočnerova threema“, a najskôr selektívne ich zverejňovali. Táto trestná činnosť vynášania informácií zo spisov a marenia vyšetrovania akoby kompetentných ani nezaujímali. Mediálni „investigatívci“ sa z večera na ráno zmenili z nepravých vyšetrovateľov na nepravých sudcov. Koronavírus ešte neprepukol, verejnosť šalela a túžila po spravodlivom treste. Praví vyšetrovatelia pracovali pod tlakom a šéf vyšetrovateľského tímu podľa všetkého prípad predčasne uzavrel a postúpil prokurátorovi. Od súdu sa čakalo rýchle odsúdenie páchateľov a najmä objednávateľov vraždy. Lenže práca chvatná málo platná.

Bratislavský kráľ darebákov a jeho vychýrená spolupracovníčka z juhu Slovenska zostali v tejto kauze bez viny. Nesúhlas s verdiktom trojčlenného senátu Špecializovaného trestného súdu v Pezinku nevyslovila len mediokracia, ale aj niektorí politici a vysokopostavení štátni úradníci. Ján Mazák, hlava pomazaná, za šéfa Súdnej rady SR sa vyjadril „neomylne“ ako vždy: „Po tom, čo som o tom vedel, sledoval a čítal, tak ako sudca som si povedal, že nie je veľa priestoru napísať oslobodzujúci rozsudok, ale je veľa dôvodov napísať rozsudok, ktorý bude hovoriť o vine a treste.“ Problémom je, že pán Mazák viac počul a čítal, ako vedel, lebo nemohol poznať siahodlhý vyšetrovací spis, a už vonkoncom nie dôvody rozsudku.

Postupne sa rétorika nespokojencov s rozhodnutím súdu zmierňuje, lebo mnohí právnici hovoria podľa zásad rímskeho práva, tak ako im to prednášali na fakulte, „in dubio pro reo“, čiže v pochybnostiach v prospech obvineného. V prospech Kočnera a Zsuzsovej hovorili pochybnosti sudcov. Popri viacerých nepriamych dôkazoch neexistoval ani jeden priamy dôkaz, a to zrejme najviac zaváži lo. A možno sú pochybnosti aj iného druhu. Celý proces objasňovania tohto zločinu vraždy bol na verejnosti od začiatku médiami spolitizovaný, založený na dohadoch a očierňovaní politických oponentov. V takejto atmosfére sa ťažko hľadajú dôkazy viny a ťažko hľadá pravda. V právnom a demokratickom štáte nemôžu súdiť médiá ani mimovládky, aj keď sme presvedčení, že osnovateľmi vraždy boli Kočner a Zsuzsová.

Trumpov rozpačitý pokus o urovnanie kosovského problému

Dohoda s pečaťou prezidentskej kampane

Martin JARINKOVIČ – Foto: ZATL

Tohtoročný štvrtý september vojde do histórie ako deň pokusu o pokrok v normalizácii vzťahov medzi Belehradom a Prištinou. Dohoda o normalizácii vzájomných vzťahov v oblasti ekonomiky, ktorá bola podpísaná vďaka sprostredkovaniu USA, okamžite vyvolala vlnu protirečivých reakcií. Najväčší osoh z dohody však nebude mať Priština či Belehrad.

Dvojdohoda medzi Srbskom a Spojenými štátmi a medzi dočasnými inštitúciami juhosrbskej provincie Kosovo a Metohije a USA má šestnásť bodov. Medzi nimi sú najdôležitejšie tie o vzájomnej zhode na obnovení vzťahov v oblasti ekonomiky. Zmluvné strany sa zaviazali uskutočniť s podporou USA diaľničné a železničné prepojenie juhosrbského Niša s Prištinou s perspektívou prepojenia s Jadranským pobrežím (prístav Drač). Veľký význam má aj záväzok pripojenia Prištiny k iniciatíve tzv. Malého Schengenu. Srbsku (vrátane Kosova), Macedónsku a Albánsku sa týmto projektom otvárajú dvere k vzájomnému zvýšeniu objemov obchodnej a tovarovej výmeny, ako aj a voľného pohybu ľudí. Rozhýbaniu ekonomiky regiónu pomôže aj nová centrála americkej Medzinárodnej korporácie pre finančný rozvoj (EXIM), ktorú už čoskoro zriadia v Belehrade.

Americký prezident Donald Trump, srbský prezident Aleksandar Vučić a predstaviteľ dočasných inštitúcií juhosrbskej provincie Kosovo a Metohija Avdullah Hoti parafujú v Oválnej pracovni amerických prezidentov najnovšiu dohodu o normalizácii ekonomických vzťahov Belehradu a Prištiny.

■ GEOPOLITICKÝ KONTEXT

Dohoda je výsledkom novej americkej iniciatívy administratívy prezidenta Trumpa na Balkáne. Jeho zahranično-politická línia, do veľkej miery oslobodená od globalistických tendencií jeho predchodcov, sa vyznačuje najmä dôrazom na ekonomické aspekty. Signifikantným prvkom tejto trumpovskej „biznispolitiky“ je jasný ťah na ekonomickú výhodnosť dohôd a vzťahov z amerického pohľadu. Sprievodným javom je tiež bezohľadnosť Američanov voči tradičným európskym spojencom, čím sa vzťahy so starou Európou vyhrotili. Istá rivalita sa objavila aj v rámci aktuálnej etapy riešenia kosovského problému, ktorú iniciovali Američania s priam očividným zámerom ukázať EÚ jej neschopnosť. Súbežné americké a európske rokovacie procesy s Belehradom a Prištinou sa nakoniec predsa len ustálili do istej podoby prerozdelenia oblastí záujmu. Kým USA zamerali svoje rokovania na ekonomickú normalizáciu, EÚ sa zamerala na politicko-diplomatickú normalizáciu vzťahov. Treba uznať, že väčšie vyhliadky na úspech, ako to potvrdila aj najnovšia dohoda, majú Američania. Ich stratégia je totiž, najmä pre Belehrad, prijateľnejšia. Vďaka flexibilnejšiemu prístupu a obchodníckej logike výmeny niečo za niečo sa zvyšujú šance Belehradu uhrať v zdanlivo stratenej bitke o čosi viac pre seba. S prípadným pádom Trumpa sa však tieto šance zminimalizujú. Na druhej strane zásah do „ruskej“ zóny vplyvu na Balkáne vyvolal nervozitu v Moskve, čo aj vyvolalo diplomatickú roztržku na línii Moskva – Belehrad. Nediplomatický facebookový „štuchanec“ Marie Zacharovovej srbskému prezidentovi musel nakoniec urovnávať minister zahraničia S. Lavrov, pričom obe strany deklarovali nemennosť svojho záujmu na strategickom partnerstve.

■ KAMPAŇ V POZADÍ

Kým srbské provládne médiá spustili oslavné chorály na genialitu A. Vučića, opozícia sa pustila do kritiky zrady národných záujmov. Ako zvyčajne, pravda bude kdesi uprostred, ako to medzi iným dokazuje aj karikatúra kosovsko-albánskeho denníka Koha Ditore zobrazujúca Aleksandra Vučića odchádzajúceho z Washingtonu s náručou plnou darčekových balíkov vedľa mdlo sa tváriaceho premiéra samozvaného Kosova Avdullaha Hotiho s dvoma skromnými balíčkami v rukách. Práve albánska nespokojnosť môže signalizovať, že zo srbského uhla pohľadu veci nestoja až tak zle, ako maľuje opozícia. V prvom rade treba zdôrazniť, že Trump so svojou administratívou dôsledne dodržali zásadu neutrality. Na rokovaní sa neobjavil nijaký symbol samozvanej republiky a v podpísanom texte sa neobjavuje formulácia Kosovská republika. Vždy sa uvádza len Kosovo, resp. Priština, a Hoti je uvedený len ako premiér bez spresnenia, kde túto funkciu vykonáva. Príznačným je fakt, že samotná zmluva je formulovaná ako bilaterálna medzi Srbskom a USA a z druhej strany medzi USA a Kosovom. Američania tak rešpektovali srbské stanovisko o politickom neuznaní Kosova, čoho odrazom je aj fakt, že srbskej delegácii sa podarilo v rámci rokovania dosiahnuť vyškrtnutie bodu požadujúceho vzájomné uznanie. Srbsko si tak obhájilo nárok na celistvosť svojho územia. Analytici ako pozitívum pre Srbsko hodnotia aj dotlačenie Prištiny do minischengenu, ktorý je najvýhodnejší práve pre Srbsko ako najväčšieho producenta a vývozcu v regióne, a záväzok uznania majetkových práv Srbskej pravoslávnej cirkvi v Kosove. Najväčší údiv vyvolali na prvý pohľad nekompatibilné body dohody. Stojí za nimi predvolebná kampaň pred americkými prezidentskými voľbami. Trump potrebuje akýkoľvek zahraničnopolitický úspech, ktorý by ho v očiach domácej verejnosti mohol predstaviť ako úspešného štátnika. Práve tomuto pozadiu možno pripisovať exotickú zostavu bodov zmluvy, ktoré ani priamo nesúvisia so vzťahmi medzi Belehradom a Prištinou. Patrí medzi ne ustanovenie o tom, že Srbsko otvorí svoje veľvyslanectvo v Jeruzaleme, a nasledovať ho má aj Priština. Zároveň má dôjsť k vzájomnému uznaniu Kosova a Izraela. Týmito bodmi si chcel Trump poistiť podporu vplyvnej časti amerického elektorátu, ktorý podporuje jeho proizraelskú zahraničnú politiku. Hoci je najväčším beneficientom dohody sám Trump, treba uznať, že jeho ponuka je spravodlivejšia než bruselské jednostranné protežovanie Prištiny.

NA MARGO

Trinásty dôchodok je politickou témou od začiatku, ako sa začalo uvažovať o zmene definície a výšky vianočného príspevku. No interpretácia toho, čo nakoniec samotní poberatelia dôchodkov ku koncu roka dostanú pod týmto označením, je ukážkou, ako sa politici pozerajú na tú istú záležitosť čisto len cez svoje stranícke okuliare. Úprimne, nevieme, či sme v čase, keď si ťažko skúšaný a niekoľkokrát devalvovaný štátny rozpočet môže dovoliť výdavok či už 308 eur alebo 580 miliónov eur.

Ani trinásty dôchodok, ani vianočný príspevok

V každom prípade, 308 miliónov nie je 580 miliónov eur a rovnako nie som presvedčený, že taký istý trinásty dôchodok má dostať aj ten dôchodca, ktorý poberá štyristo eur, ako ten, ktorý má tisíceurovú penziu. Keď minister práce Milan Krajniak hovorí o tom, že Slovenská republika „vynaloží na tohtoročný trinásty dôchodok dvojnásobne viac finančných prostriedkov, ako to bolo minulý rok, keď bolo použitých 152,6 milióna eura“, tak proti tomu sa nič namietať nedá. No treba jedným dychom dodať, že síce vynaloží o 152 miliónov viac, ale o vyše 270 miliónov menej, ako mala vynaložiť podľa novely zákona, ktorú prijala minulá vláda. To je tých 580 miliónov, a nie 308, ako to nakoniec bude. Dôchodcovia tak nedostanú každý po 460 eur, ale výrazne menej. Maximálna suma trinásteho dôchodku bude v sume tristo eur pre poberateľov dôchodkov v celkovej sume nižšej, ako je suma životného minima. So stúpajúcou výškou dôchodku sa výška trinásteho dôchodku bude znižovať až do minimálnej sumy, pričom minimálna suma bude vo výške päťdesiat eur. A päťdesiat eur nie je štyristošesťdesiat eur...

Oproti minulému roku je to však viac, zaplať Pán Boh. Dôchodca s priemerným dôchodkom si vyslovene prilepší. Dôchodca s priemerným dôchodkom, ktorý je približne 477 eur, dostal v minulom roku vianočný príspevok vo výške osemdesiat eur a tento rok dostane trinásty dôchodok vo výške dvestopäť eur. Alebo vlastne dostane o dvestopäťdesiatpäť eur menej, ako mal – podľa toho, koho v politike podporujete...

Uvidíme, povedal slepý. V každom prípade, rozbieha sa druhá vlna pandémie s ďalšími očakávanými mimoriadnymi výdavkami – a to nielen na pandemické péenky, pandemické ošetrovné či odklady odvodov a podobne. Napriek úcte k všetkým, práve pandemické dávky boli v prvej vlne využívané až prehnane ochotne, a preto aspoň fakt, že parlament neprijal návrh Hlasu na zvýšenie „očeerky“ na sedemdesiatpäť percent z vymeriavacieho základu (z dnešných päťdesiatich piatich percent), bolo úľavou... A aj touto optikou sa treba pozerať na trináste dôchodky.

Pavol JAVORSKÝ

Životné náklady v okresných a krajských mestách citeľne narástli

Samosprávy rozkrútili daňový kolotoč

Ivan KRAJČOVIČ – Ilustračné foto: Emil SEMANCO

Slovenské mestá sa k svojim obyvateľom správajú macošsky. Pocítili ste to aj vy pri nových výmeroch za smeti, daň za psa, zaberanie verejného priestranstva a podobne? Alebo ak vám prišiel výmer na daň z bytu či domu? Nezaplakali podnikatelia, keď sa dozvedeli, koľko budú v tomto roku platiť za priestory na podnikanie? Aj keď o ochorení Covid-19 nebolo ešte ani chýru, ani slychu, na konci minulého roka poslanci päťdesiatich piatich okresných a krajských mestských zastupiteľstiev odsúhlasili zvýšenie miestnych daní na tento rok. Žeby toho vedeli už vtedy viac ako premiérov krízový štáb?

Najlepší je príklad. Kým v roku 2019 si mesto Bratislava na dani z nehnuteľností vzalo od podnikateľa hrubé tržby z prenájmu za päťdesiatdva dní, v roku 2020 si od neho vezme hrubé tržby z prenájmu za sedemdesiatštyri dní. Dane za byty na bývanie sa na Slovensku v roku 2020 oproti minulému roku zvýšili v priemere až o päťdesiatdva percent, majitelia rodinných domov si priplatia v priemere o päťdesiat percent viac. Oproti minulému roku sa dane z bytov a nebytových priestorov zvýšili v priemere o tridsaťdeväť percent. V Trnave po zavedení novej sadzby v roku 2020 bude musieť vlastník za dvojizbový byt (približne päťdesiatpäť štvorcových metrov) zaplatiť päťdesiatpäť eur namiesto doterajších 19,25 eura. Pri štvorizbovom byte (deväťdesiat štvorcových metrov) namiesto 31,50 eura sumu deväťdesiat eur. Najvyššie dane z bytov na Slovensku sú v Košiciach, kde sa zvýšili o 141,4 percenta. Zatiaľ čo na chvoste sú Medzilaborce s 0,07 eura za štvorcový meter, na čele sú zhodne Bratislava I., Košice a Trnava s jedným eurom za štvorcový meter.

■ MESTO KULTÚRY

V Trnave to musela riešiť na mimoriadnom zastupiteľstve aj regionálna samospráva. Nečudo. Trnava zrušila oslobodenie dane pri stavbách alebo ich častiach slúžiacich ako múzeá, galérie, knižnice, divadlá, výstavné siene či osvetové zariadenia. Po novom už musia platiť ako podnikatelia.

Z predkladaného materiálu vyplýva, že napríklad zatiaľ čo Divadlo Jána Palárika v Trnave platilo v minulom roku daň mestu tristoosemdesiatjeden eur, v tomto roku to bude 11 445,50 eura. Ak sa zdá nárast o 2 904,07 percenta neuveriteľný, tak Trnavské osvetové stredisko zo 6,59 eura šlo na 800,70, čo je nárast o 12 050,25 percenta. Galérii Jána Koniarka sa zvýšila daň o 6 384 percent a Západoslovenskému múzeu o 1 719,97 percenta. To všetko v tomto roku, keď Trnava ohlásila kandidatúru na Európske hlavné mesto kultúry 2026!

Stredným školám na území mesta Trnavy sa zvýšili dane o takmer tridsať percent. Pozemky a stavby slúžiace na vzdelávanie sú síce oslobodené od platenia dane z nehnuteľnosti zo zákona, neplatí to však pre internáty, školské bufety a tie priestory, ktoré neslúžia priamo na vzdelávací proces. Úrad krajskej samosprávy bude platiť mestu v tomto roku o 119,58 percenta viac ako v minulom.

■ PROTESTY ZAMIETLI

Trnava v predkladacom materiáli, podpísanom primátorom mesta Petrom Bročkom, sa obhajuje tým, že „dôvodom zvýšenia sadzieb bolo objektívne zhodnotenie rizík legislatívnych zmien. (...) Na základe komunikácie s ostatnými mestami v rámci K8 je to krok, ktorý bude nevyhnutný pre všetky tieto mestá“. Inak povedané, vznikla akási kartelová dohoda o zvyšovaní daní v krajských mestách. Z piatich pozmeňovacích protinávrhov zastupiteľstvo Trnavy neprijalo ani jeden.

Nuž, zvyšovať dane vie každý. Spravovať obec a mesto tak, aby si vytvárali priestor na financie, podporovať kultúru a školstvo, zvyšovať u občanov pocit spolupatričnosti k svojmu mestu, ku ktorému sme im symbolicky dali na štyri roky aj kľúč, zase každý nevie.

■ VZNIKAJÚ PETÍCIE

Pravdaže, začína sa stupňovať nespokojnosť občanov, bohužiaľ, v čase terajšej „pandémie“ stratená v nezáujme aj novinárov, aj poslancov, ktorí by sa mali zamyslieť, čo za paškvil to odsúhlasili, a akú moc dali primátorom do rúk. Súbežne s tým, ako sa zvyšujú dane, sa naberajú bezhlavo noví zamestnanci a zvyšujú platy. V Bratislave robilo na MsÚ v decembri 2018 „iba“ 515 ľudí, v máji 2020 už 734...

V Banskej Bystrici sa za necelý týždeň podarilo zástupcom petičného výboru ešte pred hlasovaním na konci roka 2019 vyzbierať 5 236 podpisov. V Bratislave petíciu proti zvyšovaniu daní podpísalo len niečo vyše päťsto ľudí, rovnako ako v pätnásťtisícovej Skalici, ale v šesťdesiatpäťtisícovej Trnave k augustu 2020 je ich už 3 247. A to sú už čísla, s ktorým by sa mali kompetentní zaoberať a rozmýšľať, či náhodou s tými daňami neprestrelili.

Renáta RYBNÍKOVÁ: Milujem naše Slovensko, a to bez akéhokoľvek pátosu

Herectvo je poslanie šíriť umenie, radosť, ale aj slzy

Zhováral sa Lukáš PERNÝ – Foto: Daša ŠIMEKOVÁ , archív

Renáta RYBNÍKOVÁ, herečka divadla LA KOMIKA, absolventka VŠMU, rodáčka z Prešova. Presvedčená národniarka, ktorá miluje slovenskú kultúru. V jednej zo svojich postáv sa zamiluje priamo do Ľudovíta Štúra. Renáta sa herectvu venuje od roka 1999, zahrala si aj v populárnych slovenských seriáloch či vo filmovej komédii Cuky Luky, no primárne sa venuje divadlu. Je čoraz populárnejšia vďaka svojej relácii SoaRea, kde pozýva známe osobnosti slovenskej kultúry. Pôvabná, inteligentná a talentovaná, to je Renáta Rybníková.

Renáta RYBNÍKOVÁ je stálou tvárou divadla LA KOMIKA, ktoré sa orientuje na veseloherné inscenácie.

● Čo vás doviedlo k herectvu, prečo práve toto povolanie a aké v ňom vidíte poslanie?

Herectvo je samo osebe poslanie. Poslanie šíriť umenie, radosť, smiech, ale aj slzy. Je to čosi metafyzické, čo sa mi slovami ťažko opisuje. Herectvo treba zažiť, vidieť, precítiť, ohmatať si ho naživo z tej krásnej pozície diváka, ktorému je adresované, aby tak mohol prežiť ten očistný pocit katarzie. A pre mňa osobne je herectvo dar, ktorý som od Boha dostala, a snažím sa ho z vďaky úročiť či už aktívnym neprerušeným dvadsaťročným hereckým pôsobením na doskách rôznych divadiel Slovenska (DJZ Prešov, SKD Martin, DAB Nitra, Aréna Bratislava, LA KOMIKA Bratislava, GUnaGU Bratislava, kočovné divadlo Teatro Tatro a iné...), ako aj pedagogickou činnosťou na UKF na katedre hudby a na Súkromnom konzervatóriu v Nitre (pedagóg herectva). Odkedy som sa z Nitry presťahovala do Bratislavy, už síce neučím, ale nie je vylúčené, že sa k tomu ešte niekedy v budúcnosti vrátim. Syntézou pedagogickej činnosti a aktívneho herectva sa mi splnili dve želania z detstva – byť učiteľkou a byť umelkyňou. Ďakujem Bohu, rodine, osudu a okolnostiam, že to takto čarovne zariadili a ja som nič zvláštne pre to nemusela robiť. Jednoducho verím, že všetko je a bude tak, ako má byť.

Herečka vo svojom byte

● Stvárnili ste nespočetné množstvo postáv. S ktorými ste sa najviac stotožnili?

Hrala som vo viacerých neprofesionálnych dramatických zoskupeniach už od nástupu na gymnázium. Na dosky profesionálneho divadla som sa po prvýkrát v živote postavila v mojom milovanom rodnom Prešove presne v roku 1999, a to v obnovenej premiére obľúbeného titulu Na skle maľované v réžii Milana Antola. Bola to malá postava, ale keďže sme všetci boli stále na scéne, bola to pre mňa plnohodnotná herecká skúsenosť a na základe toho som sa nakoniec rozhodla ísť herectvo aj študovať. Takže ak správne rátam, na javisku som už nepretržite presne dvadsaťjeden rokov. Za tento pomerne dlhý čas ešte nebola ani jedna divadelná sezóna, aby som neodpremiérovala nejaký dramatický titul. Moje profesijné CV obsahuje presne šesťdesiatosem dramatických titulov. Spriemerované to vychádza tri premiéry za sezónu každý jeden rok. Všetko sú to buď činoherné, alebo muzikálové predstavenia. Teraz som si dávala dokopy životopis a samú ma to dosť prekvapilo. Postáv bolo teda neúrekom a veľa z nich som milovala, ale asi aktuálne najviac milujem postavu Adely z divadelnej komédie Bohyňa vo vani, ktorú hrávame v divadle LA KOMIKA v Bratislave. Pre zaujímavosť, zamilujem sa v nej do Ľudovíta Štúra, ak chcete vedieť, ako sa to skončí, príďte sa na nás v septembri pozrieť.

● Keďže je náš rozhovor určený pre Slovenské národné noviny, opýtam sa vás aj na slovenskú drámu a literatúru. Čo pre vás znamená národná kultúra – a všeobecne, ktoré z literárnych a dramatických diel 19. a 20. storočia máte najradšej?

Som národniarka v pravom slova zmysle. Precestovala som pol sveta, ale návraty domov sú pre mňa to najkrajšie z celých ciest. Milujem Slovensko, a to bez akéhokoľvek pátosu. Mám rada našu kultúru, náš folklór, našu históriu, a to nehovorím len preto, že sme na pôde týchto novín. Hrdo sa hlásim aj k tomu, že som z východu, a nehanbím sa za to. Milujem každý kút nášho Slovenska – a v každom ročnom období. Vždy, keď cestujem z Bratislavy do Prešova, som až dojatá rozmanitosťou našej krajiny a jej krás. Zbožňujem zastaviť sa na salaši a dať si to pravé slovenské jedlo. Bola som aj súčasťou speváckej zložky folklórneho súboru Furmani v Nitre a milujem mať

oblečený kroj. Vždy, keď sa odniekiaľ vrátim, hovorím si: „Požehnané Slovensko...“ Z literárnych diel mám celoživotne rada všetkých štúrovcov pre ich náboj a revolučnosť. Srší z nich názor, odhodlanie a sila. A preto si vážim aj naše dejiny, i keď za hymnu by som radšej mala Aká si mi krásna. Z dramatických diel inklinujem prirodzene k nášmu divadelnému režisérovi a autorovi všetkých divadelných hier môjho momentálneho domovského divadla LA KOMIKA – Karolovi Vosátkovi. Mrzí ma, že svoje hry stále nevydal knižne, a aj mu to stále hovorím, ale nemá sa k činu. Týmto ho verejne vyzývam, aby svoje hry publikoval lebo majú humor, majú názor a majú nadčasové posolstvá. Je mi cťou, že môžem hrať v tituloch, ako sú hry Matrix, Jeden za všetkých, všetci do neba, Čakanie na Gotta, Sprostitútky či vyššie spomínané predstavenie Bohyňa vo vani, ktoré hovorí práve o dnešnom stave nášho spisovného jazyka a o tom, ako sa cíti Ľudovít Štúr, keď opäť po rokoch zavíta na „svoju rodnú hrudu“.

● Je zaujímavé, že momentálne sme v podobnej situácii. Tiež robíte rozhovory a tiež teraz venujete veľa času propagovaniu umelcov. A s obrovským úspechom, čo dokazujú interakcie k vašej novej šou SoaRea. Čo vás k tejto činnosti doviedlo?

Znie to paradoxne, ale hybnou silou pre tento projekt bola práve letargia smutných chvíľ v našich domácich väzeniach a nemožnosť pracovať. Z ničoty a prázdnoty dlhých dní, bez vidiny konca tohto stavu sa zrodila myšlienka vytvoriť niečo, pri čom duša pookreje. A tak vznikla relácia SoaRea z divadla LA KOMIKA. Prišiel nápad, spojili sa ľudia, ktorí mali chuť tvoriť aj bez akéhokoľvek nároku na honorár, slovo dalo slovo a virtuálne dielo bolo na svete – teda na internete. Aby však relácia nebola len ďalšou do počtu mnohých tohto druhu, výsadou mojich rozhovorov je, že mám so všetkými svojimi hosťami veľmi blízky a priateľský vzťah. Tak sa rozhovory neokliešťia len na informácie, ktoré sú už divákom dlhodobo známe z médií, ale prichádza jedinečná možnosť spoznať hviezdy tak, ako ich ešte nepoznáme. Poodhaliť ich minulosť, spoznať ich študentské časy, spomienky, nazrieť do ich súkromia a vidieť ich uvoľnených v priateľskom rozhovore. Diskusia je vždy ladená veľmi osobne a emotívne, čo nám dokazujú už aj prvé odvysielané diely, keď sa hostia úprimne rozcítia a vôbec sa neostýchajú ani vyroniť slzu. Rozhovory nesú vždy aj istý morálny, ale nie však mentorský odkaz. Ľudskosť, absolútna prirodzenosť a spontánnosť je to, čo tento projekt odlišuje od všetkých ostatných šou tohto typu. Zastrešenie a punc celému projektu dáva magické komorné divadlo LA KOMIKA uprostred centra Bratislavy, z ktorého dosiek a kresiel sa všetko dostáva k divákom. Režijnú taktovku nad moderátorkou, kamerami a strihom drží Karol Vosátko.

Touto reláciou dostáva internetové publikum možnosť privítať v pohodlí svojho domova mňa a mojich hostí tak, ako nás ešte nepoznajú. Nezabudnuteľné okamihy spomienok, historiek aj dojímavých dialógov získajú diváci len jediným kliknutím na odber YouTube kanála: https://www.youtube.com/SoaRea. K dnešnému dňu si ľudia môžu pozrieť časti s Mariánom Mitašom, Zuzanou Kanócz, Ľubošom Kostelným, Kristínou Turjanovou či Mirom Nogom. Relácia ponúkne ešte množstvo zaujímavých hercov, ako povedzme Karin Haydu, Marcela Nemca, Zuzanu Vačkovú, Martina Nahálku, Slávku Halčákovú, Tomáša Palondera, Kristínu Greppelovú.

● Na sociálnej sieti často propagujete vaše divadelné predstavenia ladené komediálne. Práve teraz, keď je veselosti poskromne, je rozosmievanie ľudí záslužná činnosť. Aké máte najnovšie plány s týmto divadelným zoskupením?

Po odchode z Divadla Andreja Bagara v Nitre, kde som bola celých desať rokov, som sa ocitla pod ochrannými krídlami spomínaného autora a režiséra Karola Vosátka a jeho divadlo sa stalo mojím domovským. Momentálne tam účinkujem až v siedmich tituloch a moderujem moju reláciu SoaRea. Toto divadlo mi teda už piaty rok od jeho otvorenia v roku 2015 ponúka umeleckú realizáciu v skvelých postavách, za čo som neskutočne vďačná. Je to komediálne divadlo, takže logicky všetky tituly sú komédie, ale nechýbajú im aj krásne hlboké myšlienky. Momentálna situácia nám neumožňuje hrať, ale ani skúšať. S nádejou čakáme skoré otvorenie brán do kultúry národa a hneď, ako sa tak udeje, sa všetci s láskou vrátime na naše dosky, ktoré znamenajú svet.

BESEDNICA

Aj umenie je zavírusené

Pandémia, lepšie povedané opatrenia na zamedzenie šírenia koronavírusu, zasiahla viac alebo menej každého súčasníka, celú spoločnosť v jej rozmanitých interaktívnych vzťahoch. Oblasť kultúry nevynímajúc. Nariadenia čiastočnej izolácie či priamo internácia obmedzili až zastavili priamu účasť jednotlivca na produkciách umelcov každého smeru. Stúpol význam médií – televízie, rozhlasu a internetu ako prostriedkov šírenia kultúry od autorov k spotrebiteľovi. Ako sa zhostili médiá tejto úlohy, je diskutabilné. Skutočnosť je taká, že Slovensko má k dispozícii v porovnaní so zahraničím minimálny počet televíznych kanálov, úplne absentujú špecializované stanice zamerané na oblasť kultúry. Na zmenu vysielacej štruktúry prispôsobenej „novému“ divákovi a poslucháčovi v čase pandémie nedošlo.

Nesporne sa zdravotnícke obmedzenia finančne dotkli samotných autorov. U koho, v akej podobe a podľa akých kritérií skončí sľubovaná jedenásťmiliónová dotácia pre umelcov, je zatiaľ tajomstvo. Ujde sa výtvarným umelcom? Divadlám? Všetkým hercom? Vyvoleným aktérom? Hudobníkom z oblasti vážnej hudby? Ľudovým hudbám? Hmkajúcim, nadávajúcim a dupkajúcim napodobňovateľom amerických raperov?

E. H. Gombrich v Príbehu umenia tvrdí, že všetko, čo človek vytvorí, je umenie. Povedzme. Druhá vec je, či umelecký výtvor je určený pre tvorcu samotného, úzku spoločnosť alebo širokú verejnosť? V krízových časoch sa očakáva od umelcov prinášať optimizmus a zábavu postihnutému obyvateľstvu. Boccacciov Dekameron bol toho príkladom v čase morovej epidémie v štrnástom storočí...

Nové, akože zábavné programy, ktoré v poslednom čase prinášajú slovenské televízie, určite oslovujú časť národa. Nesmierne množstvo satelitov na „vybývaných panelákoch“ tam nie je na okrasu. Nadbytok voľného času treba vyplniť. Keď sa nedá alebo nechce zmysluplne, televízia je istota a k obrazovkám prišpendlené obecenstvo sa baví na kopaní do zadku, obhadzovaní tortami a hlúpych kúskoch aktérov, na skečoch, ktoré kedysi dávno skúšali už americkí komici v ére nemého filmu. Technickými prostriedkami novej doby je jednoduchá zábava, v princípe rovnaká, dostala modernú formu a bola dochutená morálnymi špinkami a špinavými každého druhu. Keď už nepreraziť morálne dno, tak aspoň sa po ňom poprechádzať. Kde inde ako v imaginárnom naturalistickom dedinskom prostredí. Buď ošúchané zabávačské tímy, ktorých prvotný tvorivý elán už dávno vypršal, alebo zbierka indivíduí z ulice. A zvyšok času do dvadsaťštyri hodín vysielania doplnený neškodnými kuchárskymi a speváckymi šou, hádacími súťažami s hikajúcimi porotcami a americkými seriálmi a kriminálkami. Meteorologické správy sa svojou blízkosťou k realite zaradili medzi najkvalitnejšie časti programov televízií.

Isteže treba uznať právo majiteľov televízií robiť si so svojimi peniazmi čo oni chcú. Ak majú dojem, že si kúpia za svoje peniaze program, ktorý väčšina divákov nevzdá pri prvej prestávke na reklamu, je to ich vec. Že sledovanosť daného programu (na akej vzorke obyvateľstva je sledovaná?) im vložené peniaze zúročí na reklame. Radšej nehľadajme úmysel v ponúkaní až vnucovaní verejnosti sexistické zmesky násilia a úbohosti. Lenže štát peniaze vyžmýkané formou daní z občanov by mal používať tiež cieľavedome. Národ vzdelávať a zvyšovať jeho kultúrnosť. Podporovať skutočných umelcov, ktorí reprezentujú alebo budú reprezentovať Slovensko na európskej či svetovej úrovni. Ako kultúrnu krajinu s kultúrnym obyvateľstvom. Na dosiahnutie takýchto cieľov vynakladať spoločné peniaze. Nie na zvyšovanie ziskovosti súkromných, navyše zahraničných firiem z oblasti médií. Jedenásť miliónov eur nie je bagateľ. Najmä keď ich porovnáme so sedemdesiatimi siedmymi, ktorými sa chce vláda poďakovať stotisíc pracovníkom v prvej línii boja s pandémiou, zdravotným sestrám, lekárom, policajtom, vojakom, ...

Milan ČASNOCHA MIKŠ

„Seriózne“ médiá nedávajú ľuďom šancu vytvoriť si na problém vlastný názor (1. časť)

Štyri články v reťazi tendenčností a neprávd

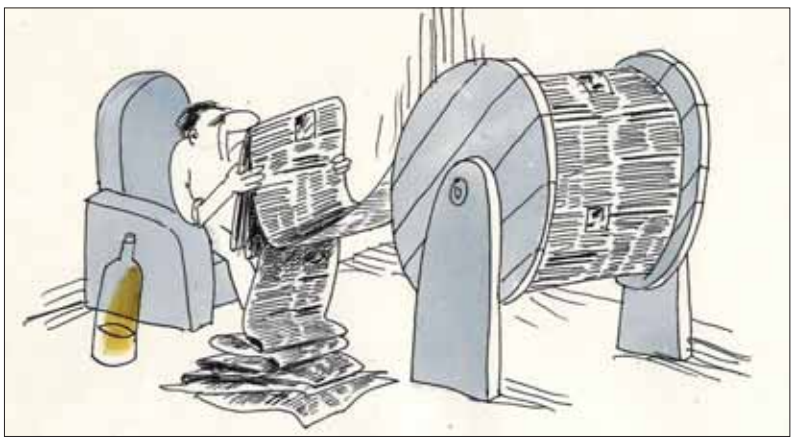
Zuzana DVONČOVÁ – Kresba: Andrej MIŠANEK

Negatívne vyjadrenia ministerky kultúry Natálie Milanovej na adresu Matice slovenskej už od nástupu do funkcie šéfky rezortu spustili v médiách sériu rovnako negatívne ladených článkov. Vo všetkých sa čitatelia dočítali v podstate to isté a takmer všetky výčitky pochádzali ešte z minulých období. Často išlo o selektívne, neaktuálne až nepravdivé informácie. Pozreli sme sa na štyri články v mienkotvorných médiách – v Hospodárskych novinách, Týždni, Denníku N a na Aktuality.sk, ktorých analýzu vám prinesieme v tomto i v najbližších číslach SNN.

ANALÝZA

Niektorí slovenskí novinári by si mali jednoznačne oprášiť základy žurnalistiky. Článkami o Matici slovenskej totiž porušujú Rezolúciu Rady Európy č. 1003 o etike žurnalistiky z roka 1993. Rezolúcia hovorí, že „žurnalistika nesmie meniť pravdivosť a nestrannosť informácií alebo ich využívať pre účely médií v snahe vytvárať alebo ovplyvňovať verejnú mienku“. Upozorňuje, že „fámy sa nesmú pliesť so správami“ a „názory nesmú mať snahu popierať alebo zatajovať skutočné fakty alebo údaje“. Zdôrazňuje, že „investigatívna žurnalistika je limitovaná pravdivosťou a seriózno sťou informácií a názorov“. Zároveň novinárom pripomína, že „informácia je základné právo“ a „vlastníkom tohto práva je občan, ktorý má tiež práva, aby boli informácie, ktoré poskytujú novinári, podávané pravdivo v prípade správ a čestne v prípade názorov“.

Ako prvý rozoberieme článok mladej novinárky Kristíny Votrubovej, ktorá čitateľom Hospodárskych novín ponúkla skutočne silnú selekciu informácií o Matici slovenskej. Na základe jej článku si tak ani nemohli vytvoriť vlastný názor, keďže už vopred dostali naservírovaný pohľad redaktorky.

■ HANOPIS BEZ FAKTOV

Hospodárske noviny sa usilujú prezentovať ako etalón serióznej žurnalistiky, zameranej na ekonomiku, fakty a seriózno sť. Článkami o Matici slovenskej však majú ambíciu priblížiť sa skôr Denníku N, SME alebo Týždňu. Posledný počin redaktorky HN Kristíny Votrubovej pod názvom Patrí Matica slovenská do minulosti? z 15. júla síce noviny označili ako publicistiku, vhodné je však spresniť, že ide o pamflet. Pamflet alebo hanopis je žáner, v ktorom autor zámerne zdôrazňuje či zveličuje záporné stránky kritizovaného objektu a vlastné konštrukcie prezentuje ako fakty. Hanopis je obľúbený najmä v politickom boji a nemá ambíciu priniesť trvalú umeleckú hodnotu. Podľa verejného profilu Kristíny Votrubovej je práca v HN jej prvou serióznou žurnalistickou pozíciou. Profesionálna neskúsenosť a možno aj mládežnícka snaha zaskvieť sa v očiach šéfredaktorky vyústili do veľmi nízkej úrovne článku o Matici slovenskej. Nepravdivé a neoverené tvrdenia, neaktuálne informácie, nesúvisiace asociácie, selektívne uprednostňovanie menej dôležitého na úkor podstatného, ale aj subjektívne hodnotenia a výmysly tak šéfredaktorka poslala priamo do tlače.

Matica slovenská reagovala na článok cez svoje informačné ústredie, ktoré požiadalo Hospodárske noviny o opravu v zmysle tlačového zákona. Šéfredaktorka novín túto žiadosť zamietla v plnom rozsahu. My vám ponúkame porovnanie tvrdení redaktorky v kontraste s overiteľnými faktmi a vysvetleniami inštitúcie.

■ VÝMYSLY A SELEKCIA

Redaktorka prekvapila už v úvode článku, keď napísala vyslovene nepravdivú informáciu, ktorú sme si ľahko overili na internete. Súkromné bratislavské kníhkupectvo Svojeť označila ako kníhkupectvo Matice slovenskej, hoci tá ho nevlastní ani neprevádzkuje. Vzápätí sa dozvedáme cieľ tohto označenia – vraj aj časopis Zem a vek, ktorý toto nezávislé kníhkupectvo predáva, charakterizuje Maticu. Zjavne nezaváži lo, že šéfredaktor časopisu vystúpil proti MS, a ani to, že MS nijako Zem a vek nepropaguje ani nešíri. Dôležité bolo vyvolať v čitateľovi negatívne pocity. V tomto štýle pokračuje Votrubová ďalej, keď čitateľom vykresľuje, ako sa Matica „dostala“ k tlačiarni NEOGRAFIA. Ani slovko o tom, že práve Matica slovenská je pôvodným vlastníkom tlačiarne, ktorú jej komunisti ukradli v rámci poštátňovania podnikov a na ktorú si po páde režimu nárokovala v reštitúciách. Čitateľom nedala šancu vytvoriť si vlastný názor, či MS získala tlačiareň oprávnene. Namiesto toho im podsunula názor, že za všetkým stojí Vladimír Mečiar. Ten vraj Matici daroval NEOGRAFIU za korunu ako protislužbu za jej politickú podporu. Vraj a údajne...

Novinárka sa pozrela aj na zákon o MS. Prekáža jej, že zákon nekonkretizuje realizáciu cieľov. Nám stačili dva kliky na webstránke MS na to, aby sme si otvorili aktualizovaný Program MS na dvojročné obdobie s výhľadom na päť rokov, ktorý v roku 2019 demokraticky schválil celomatičný snem. Zbežne spomenula aj každoročnú štátnu dotáciu vo výške do 1,8-milióna eura, ku ktorej pripočítala ďalšie dotácie z rezervy predsedu vlády, Fondu na podporu umenia a nejakého dotačného systému ministerstva kultúry. Téme dotácie sa, paradoxne, do hĺbky nevenovala. Inak by zistila, že Matica žiadne financie z nešpecifikovaného dotačného systému MK SR nedostáva a iné fondy sú pre ňu zdrojom iba pár tisícových, jednorazovo schválených projektov. O tom, že miestne odbory MS či Vydavateľstvo MS sú ako žiadatelia výrazne diskriminované, opäť ani zmienka. Oveľa prekvapujúcejším bol jej vlastný výpočet sumy za členské príspevky matičiarov. Podľa nej by Matica mala ročne získať stošty ridsaťtisíc eur z príspevkov členov, čo jej vyšlo po vykrátení počtu členov a päťeurového príspevku za individuálneho člena. Faktom je, že drvivú časť matičného hnutia tvoria členovia v miestnych a iných odboroch, ktoré v roku 2019 odviedli do ústredia desať centov za jedného člena, čo je v princípe evidenčný poplatok. Väčšinu členských príspevkov si, prirodzene, nechávajú na realizáciu matičnej kultúry vo svojich obciach a mestách. Po použití správneho vzorca je výsledná suma 4 562,72 eur. Zvláštne konštrukcie ekonomického denníka.

■ BEZ KRITICKÉHO MYSLENIA

Matici slovenskej nezabudla vyčítať, že väčšina štátnej dotácie putuje na platy zamestnancov a základné výdavky spojené s prevádzkou budov a na podporu regionálnych aktivít tak ide iba minimum prostriedkov. Ani náznakom neuviedla, že štátna dotácia pre MS je prísne účelová, a predovšetkým prevádzková. MS z nej nemôže priamo financovať realizáciu kultúry miestnych odborov MS v regiónoch, na to si musí zarobiť sama. Nejde o žiadne tajomstvo, o tejto skutočnosti informovali redaktorky spravodajstva RTVS a JOJ. Neseriózno sť redaktorky sa najlepšie ukázala na účelovom prepojení nesúvisiacich faktov, keď dokázala súčasné historické dokumenty spojiť so súkromným videom bývalého predsedu MS M. Tkáča o Slovenskom štáte.

Nedostatok kritického myslenia a neschopnosť nájsť si relevantné informácie sa zas ukázali na téme Národného pokladu SR. Samozrejme, pre redaktorku je to škandál Matice slovenskej, aj keď inštitúcia ako taká „poklad“ nezbierala, nespravovala, dokonca zbierku nevyhlasovala ako jediná. Čerešničkou na torte bolo redaktorkino tvrdenie bez uvedenia zdroja, že „zmizli aj cennosti, ktoré si niekto jednoducho z trezora odniesol“. Dodnes nebolo riadnym vyšetrovaním potvrdené, či v kovovej časti Národného pokladu chýbajú cennosti. Zlaté tehly sú zapečatené štátnym notárom v trezore a sú v kompletnom stave, nezmizla z nich ani jedna. Ani umelecké predmety neboli poškodené a sú v kompletnom stave. Súdne konanie s vtedajším predstaviteľom Nadácie MS Jozefom Markušom sa týka len finančnej časti Národného pokladu. Inštitúcia má v tomto prípade skôr mediálnu smolu, pretože okrem personálneho prepojenia niektorých funkcionárov nemala na Národný poklad nijaký právny ani kontrolný vplyv. Ostatné subjekty, ktoré s Maticou rovnocenne vyhlasovali zbierku, sú dnes ticho. Vzhľadom na mediálny lynč sa im nikto ani nečuduje.

Novinárka ukončuje výpočet „hriechov“ Matice slovenskej svojím názorom, že na jej transformáciu „je potrebné najprv ujasniť, aký má Matica v súčasnosti zmysel a aké úlohy by mala plniť. A to je problém“. Problémom je skôr novinárska neprofesionalita K. Votrubovej. Inak by si dokázala prečítať aspoň základné dokumenty MS, kde sú jasne definované ciele, zmysel aj aktuálne úlohy ustanovizne. Vyzerá to tak, že sa mladá novinárka nekriticky spoľahla na staré články o Matici slovenskej a možno aj na názory historikov, ktorí majú dlhodobé názorové či osobné konflikty s bývalými zamestnancami vedeckých pracovísk MS najmä v Bratislave.

Nultý obchvat Bratislavy zasahuje do oddychovej zóny a do ekosystému Natura 2000

Romantika a starosti na dunajskej vode

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Oddychová zóna Jarovské rameno, ktoré je známe veľkým počtom hausbótov (rekreačných chatiek na vode), prežíva rozporné časy. Pred pár rokmi tu majitelia bojovali s ochranármi a ekoaktivistami, neskôr s vodohospodármi. Polícia začala aj trestné stíhanie vo veci poškodenia životného prostredia, rastlín a živočíchov. V súčasnosti, keď prebieha záverečná stavba diaľnice D4, ktorá vedie priamo ponad sústavu chránených území Natura 2000, sa už o environmentálnych škodách akosi nehovorí.

Bratislava nevyhnutne potrebuje ďalší most a obchvat. Potvrdí to každý, kto v čase špičky musí ísť autom do mesta a trčať v zápchach na mostoch cez Dunaj. Nové premostenie v oblasti obce Jarovce bude súčasťou diaľnice D4, ktorá spolu s rýchlostnou cestou R7 vytvorí nultý obchvat Bratislavy s celkovou dĺžkou 59,1 kilometra. Úsek Bratislava – Jarovce až Bratislava – Východ bude mať dĺžku 22,6 kilometra, bude na nej štyridsaťpäť mostov, najmä 430 metrov dlhý šiesty most cez Dunaj vrátane 785 metrov dlhého predmostia nad Jarovským ramenom, pretne kanoistickú, veslársku dráhu a bude mať šesť križovatiek.

Diaľničné stavby a objekty na nultom obchvate nášho hlavného mesta prechádzajú viacerými chránenými prírodnými územiami aj exponovanými teritóriami na rekreáciu a oddych.

■ HLAS ĽUDU

Ako to už na Slovensku býva zvykom, ani názov mosta sa nezaobišiel bez škandálu. Minister dopravy Andrej Doležal povedal, že vypočuje „hlas ľudu“. A tak ľudia mohli hlasovať na jeho oficiálnom profile. Hlasovanie sa začalo v júni a spomedzi všetkých návrhov postúpilo do štvrťfinále osem názvov. Z nich v semifinále boli už len štyri možnosti: Lužný most verzus Španielsky most a Most M. R. Štefánika a Jarovský most.

Najviac účastníkov ankety uprednostnilo Španielsky most, ale takýto hlas ľudu sa však ministrovi nepáčil. Hlasovanie naozaj budilo známky manipulovania. Od polovice augusta sa teda hlasovalo znova. Pre istotu len z dvoch možností – z Lužného a Jarovského mosta. Vyhrala prvá. Šiesty bratislavský most cez Dunaj však bude viesť diaľnicu D4 aj ponad kotviace hausbóty a chránené územia.

■ DEVASTÁCIA LUHOV

Za mimoúrovňovou križovatkou Rusovce trasa diaľnice vstupuje do lokality sústavy Natura 2000 v dĺžke takmer šesť kilometrov. Zasahuje Chránené vtáčie územie (CHVÚ) Dunajské luhy a Územie Európskeho významu Biskupské luhy. Pritom ide o najvýznamnejšie zimovisko v Európe pre hlaholky severské, chochlačku vrkočatú a chochlačku sivú. Ak sa na to pozrieme z celoslovenského hľadiska, tak deväťdesiatpäť percent čajok čiernohlavých hniezdi práve na území CHVÚ Dunajské luhy, kde je aj najvýznamnejšie slovenské hniezdisko rybára riečneho.

K Jarovskému ramenu vedie komplikovaná cesta. Majitelia hausbótov musia preťať autom asfaltovú hrádzu plnú cyklistov a korčuliarov. Po zabočení doprava návštevníka privíta ticho, ale musí byť pozorný, cesta je plná jám, a opäť stretnete množstvo cyklistov. Majitelia hausbótov si musia nájsť miesto na parkovanie áut popri nej. Upravené parkoviská tu nie sú. Pre tých, čo nemajú septik, je tu drevená latrína. Nechodí sem poštár, vývoz smetí si majitelia zabezpečujú sami.

Staromajitelia nie sú veľmi zhovorčiví. Nájdeme tu aj rad prominentných vlastníkov, športovcov, politikov a, bohužiaľ, aj ľudí, ktorým síce nechýbajú peniaze, ale vkus áno. Väčšina domčekov je však uhladených, s kotviacou loďkou, lodnými okienkami, so záchranným kolesom, a dýchajúcich nostalgiou návratu k prírode. Niektorí tu bývajú celoročne, iní zase chodia len na víkend. Peter, u ktorého sme sa boli pozrieť, tu chodí najradšej cez týždeň. „Našťastie, mám prácu, ktorá mi to umožňuje,“ hovorí. „Cez víkend je tu veľa ľudí, premávajú tu autá a cyklisti. Pôvodne sa uvažovalo, že most pôjde ponad nás, ale trasu zmenili, a tak na tejto časti sme spokojní. Ostatní sa s tým musia zmieriť. Bojím sa, že už tu nebude pokoj ako doteraz.“

■ IDYLKA SA KONČÍ

Počas dňa vodu stále čeria všemožné plavidlá, od odvážlivcov pádlujúcich na pontóne windsurfingu cez pramičky s veslami až po desaťmetrové kajutové jachty, ktoré nemajú problém plaviť sa bezpečne aj na mori. Na ramene je obmedzená rýchlosť na päť kilometrov za hodinu. V posledných rokoch tu pribúda čoraz viac veľkých lodí, a aj pri tejto rýchlosti je na menších hausbótoch ich prejazd cítiť.

Dnes domácich, športovcov a vtáky obmedzuje „iba“ hluk zo stavby mosta, prach a rozkopávky. Po otvorení všetkých úsekov však bude podľa odhadov Výskumného ústavu dopravy Žilina na Lužnom moste cez Dunaj jazdiť v priemere 29 503 osobných a 5 600 nákladných vozidiel denne. Ako sa to podpíše na chránených územiach, možnostiach športu a rekreácie v tejto lokalite, ukáže až čas.

Na Slovensku pôsobili organizované sedliacke domobrany proti Turkom

Keď prehovoria mŕtvi spred päťsto rokov

Miroslav PIUS – Foto: archívy

Pomaly obraciam listy v posvätnej knihe mŕtvych. Moje staré prsty sa nesmelo dotýkajú vekmi poznačeného hrubého papiera, na ktorom sú zaznačené mená mužov staré päťsto rokov. Mená mužov, ktorí boli vo svojom čase a živote slávni pre svoju odvahu, obdivovaní a uctievaní pre svoju osobnú statočnosť. Žili v dobe, keď česť a rytierskosť boli nenahraditeľnými požiadavkami ľudských hodnôt. Pri ochrane svojej cti a statočnosti viedli súboje a prelievali krv. Konkrétni muži, o ktorých chceme v tejto krátkej eseji hovoriť. Ich mená a činy už dávno zavial piesok času. Ale... môžeme my ich potomkovia dnes na nich zabúdať? Máme právo zabúdať?

Chodíme s hlavou obrátenou dozadu. To, čo vidíme, je vždy za mojím chrbtom. Naša cesta vedie vždy do minulosti. Moja cesta je cestou pamäti. A preto vstávajte, naši neznámi hrdinovia! Odchýľte dvere na svojich hrobových komnatách a vyrozprávajte svoje zabudnuté príbehy.

■ TANEC SMRTI

Dobový nemecký románopisec E. G. Happelius prešiel počas tureckých vojen krížom-krážom celé Uhorsko vrátane dnešného Slovenska. Zanechal nám aj takýto záznam: „Každý sedliak má vo svojom dome alebo v miestnosti, kde spí, obyčajne pod stolom jamu. Tá je pri ústí prehĺbená do výšky muža a ďalej sa ťahá do boku tak, že sa dá v nej kolenačky pohybovať. Takéto jamy sú dvadsať až tridsať a viac siah dlhé a končia sa malými komôrkami, v ktorých sa môžu zdržiavať ľudia. Ihneď ako im z pohraničných pevností dajú znamenie, že sa blížia Turci, zalezú aj so ženami do dier a ostanú v nich, až kým nepriateľ neodtiahne.“ Celé toto utrpenie sa začalo po hanobne prehratej bitke 29. augusta 1526 pri Moháči. Ostatky dvadsaťročného uhorského kráľa Ľudovíta II. Jagelovského aj so zvyškami krásneho panciera našli ľudia v úžľabinách dunajského ramena dva mesiace po bitke.

Pri Moháči totálne zlyhali uhorskí magnáti, kniežatá, zemania a grófi, ktorí trestuhodne vinou svojich vzájomných rozporov prenechali krajinu, za ktorú pre svoje postavenie a bohatstvo niesli morálnu a stavovskú zodpovednosť, tureckému sultánovi Sulejmanovi I. Nádhernému. „Mimoriadne silná vrstva šľachty v Uhorsku bola najškodlivejším javom novodobého vývoja maďarskej spoločnosti.“ (Bibó, Szucs – maďarskí historici)

Za takmer sto rokov, ktoré delili Jána zo Šarišských Sokoloviec od Jána z Turca, v Uhorsku neuzrelo svetlo sveta ani jedno jediné historické dielo, o poézii a próze ani nehovoriac. Pre porovnanie: v tom istom čase francúzska šľachtická literatúra mala podľa odhadov v rokoch 1270–1500 na svojom konte niekoľko tisíc titulov. Niet sa ani čomu diviť, veď pred rokom 1500 v Uhorsku prevládal názor, že pre pána je znalosť písma ponižujúca. Na potvrdenie tejto zarážajúcej skutočnosti uvádzame najbohatších uhorských analfabetov z radov najvyššej uhorskej šľachty: krajinský sudca a sedmohradský vojvoda Štefan Bátori, kráľovský stajník Ladislav Ország, hlavný komorník Ladislav z Rozhanoviec. V protiklade k nim uvádzam meno Evliya Čelebiho (čelebi, v arabčine učenec), ktorý pod ochranou tureckých vojenských veliteľov a samotného sultána prešiel celé Uhorsko a dosť času strávil aj na Slovensku. Turecký učenec, historik a cestovateľ plynne hovoril po arabsky, perzsky, nemecky a maďarsky. Vynikajúco ovládal korán, arabskú literatúru a históriu. Na naše územie prišiel s výpravou veľkovezíra Koprulu Fazila Ahmada, ktorý prišiel aj so svojím početným vojskom dobyť pevnosť Nové Zámky. Svoje zážitky z putovania po Oriente, arabských krajinách a Európe zvečnil vo svojej desaťzväzkovej knihe Kniha ciest (Seyahatname). Prvý zväzok vyšiel v roku 1630. Za Moháč a za to, čo prišlo na krajinu a ľudí po ňom, možno obviniť tých, ktorých povinnosťou bolo krajinu a ľudí chrániť – cisára vo Viedni, uhorskú šľachtu z hradov, z kaštieľov a zo ámkov.

■ NA ÚZEMÍ NIKOHO

V roku 1554 Turci dobyli Ostrihom. Na dobytom území zaviedli svojho Boha, svoju správu, svoje „turecké hospodárstvo“. Územie rozdelili na sandžaky, pašaliky, ejeláty. Ostrihomský sandžak sa rozprestieral na území bývalej Komárňanskej, Hontianskej, Tekovskej a Nitrianskej stolice. Toto územie bolo dotykovou zónou, kde neustále prebiehali lokálne boje, šarvátky, potýčky medzi domácimi a Turkami. Slovensko-turecké pohraničie bolo vlastne „územím nikoho“. Pravidelne ho napádali menšie mobilné skupiny tureckých janičiarov a martalovcov, ktorí boli zle a nepravidelne zásobovaní, slabo platení, preto kradli, lúpili, vypaľovali dediny a brali ľudí do zajatia, aby mohli od príbuzných inkasovať výkupné. Dediny na tomto území platili dane svojim domácim pánom, ale aj Turkom. Každodenný život v tomto kraji zdivočel a spustol. Toto pohraničie sa veľmi rýchlo stalo špinavou stokou deklasovaných živlov z celej Európy. Obyčajní ľudia z vypálených, polorozpadnutých, opustených dedín utekali a už sa nikdy späť nevrátili. Polia boli neobrobené a sýpky prázdne.

A, paradoxne, práve z tohto územia a z tejto obrovskej biedy, z opustených a vypálených dedín pochádzali jednoduchí muži pomstitelia, ktorí svojou autoritou a odvahou sa dokázali postaviť na čelo vyhnancov a organizovali ohniská odporu: „Keď nás nedokážu ochrániť naši páni, musíme sa ochrániť sami!“ Na čelo týchto „dedinských domobrán“ sa postavili bývalí vojaci, ktorí zbehli od svojich regimentov, a sedliaci, ktorí utiekli od svojich pánov alebo stratili strechu nad hlavou. Na čele každej domobrany stál kapitán, bývalý vojak, ktorému podliehalo niekoľko richtárov. Prvá takáto organizovaná sedliacka domobrana vznikla v roku 1607 v Oslanoch. Ich zbrane boli primitívne, vyrobené doma na kolene, často to boli upravené kosy.

■ ZBOJNÍCKY REGIMENT

Zorganizoval ho zvolenský župan – kapitán Zvolenského zámku Juraj Barbarič. Práve v tomto regimente sa zrodila sláva Urbana Škodného, Vavra Brezuľu, Branka a Ďura Záhorca-Medveďa. Nuž čo, boli to obyčajní zbojníci, zbehovia, ktorí sa živili lupom a krádežami. Neolupovali len Turkov, ale aj svojich pánov, ktorí sa k svojim poddaným správali surovo a bezohľadne. Župan Barbarič ich potreboval. Za ich vstup do regimentu im sľúbil odpustenie ich predošlých činov a svoje slovo aj dodržal.

Urban Škodný sa stal kapitánom na Vígľašskom zámku. Dostával plat štyri zlatky mesačne. Vyznamenal sa v boji o Divínsky hrad, ktorý v tom čase mali v rukách Turci. Zbabelý divínsky hajtman Turkom vyzradil, na ktoré slabé miesta v hradbách majú zamieriť svoje delá. Turci takto hrad dobyli. Pri znovudobýjaní hradu, ktoré viedol kapitán Barbarič, sa svojou udivujúcou odvahou vyznamenal Urban Škodný. Sám

Janičiar

Turecké výboje na Slovensku trvali desiatky rokov.

Vavro Brezuľa určite v Ľubietovej žil a povesť Boženy Němcovej o chrabrom turkobijcovi má historický základ. Dokazuje to tento dokument. Akurát meno junáka v čase jeho žitia malo inú podobu – volal sa Laurentius Brzula, resp. Brzulja. Dnes meno Laurentius znamená v preklade Vavrinec, podomácky Vavro, a priezvisko Brzulja, ktoré sa aj v takomto tvare nachádza v ľubietovských matrikách, je Brzuľa.

proti niekoľkonásobnej presile, keď už nemal žiadnu možnosť uniknúť s obkľúčenia Turkov, v prachárni podpálil sudy s pušným prachom a spolu s hradom vyletel do vzduchu. Medzi slovenskými historickými piesňami z tohto obdobia nájdeme aj skladbu Písně o nekterých zámkoch. Odcitujme z nej aspoň krátky úryvok: „ Jméno jest měl Urban Škodný, / pacholek bol veľmi silný, / nebylo mu v zámku rovni. / Poslišež jak byl učinil, / do sklepu sa jest zatvořil, / a v tom sklepu sa silně bránil. / Turci sa k nemu nahnali, / aby Škodného zabili, / a on se skryl medzi múry. / Turci k němu šturmovali, / na sklepe dvere polámali, /na Škodného dobývali. /...Hned jeden soudek rozvalil / a prach z neho ven vysypal, / všude po sklepe posypal, / a velkou silu Turkov pobil.“

Táto oslavná historická pieseň v kontexte staršej slovenskej literatúry po prvýkrát do literatúry uvádza prostého ľudového hrdinu-pomstiteľa, ktorý je predobrazom Jánošíka. O Urbanovi Škodnom sa v ľudových povestiach tradovalo, že to bol „chlap, ktorého nebolo možno ani pästiami, ani zbraňami premôcť“.

Branko. Jedna z najvýznamnejších básní z obdobia slovenského romantizmu je báseň Sama Chalupku Branko. Hrdinské činy zbeha Branka si veľmi dlho počas dlhých zimných večerov pripomínali obyčajní ľudia v okolí Zvolena a Zvolenskej Poľany. Aj Samo Chalupka čerpal z týchto povestí. Podľa jeho zistení Branko pochádzal z Novohradu. Turci mu odviedli ženu a deti. Branko ušiel do hôr a tam organizoval boj proti Turkom. Okrádal ich, ale zajatých našincov púšťal na slobodu.

Vavro Brezuľa. Pochádzal z Ľubietovej. Turci sa ho báli, lebo veľa z nich pozabíjal. Mal povesť veľmi silného chlapa. Preto Turci jeho dom v Ľubietovej napadli, keď nebol doma. Prišli mu vypáliť dom, odohnať statok, ženu a deti zobrať do zajatia. Pred odchodom si v jeho dome chceli pripraviť hostinu. Ale Vavro sa nepozorovane vrátil a svojím mečom všetkých Turkov bez milosti pozabíjal. Na pomoc mu prišli aj dedinčania.

Ďuro Záhorec-Medveď. Prezývku Medveď dostal preto, lebo mal veľmi silné ruky a dlane ako lopaty. Záhorec, Škodný, Branko a Brezuľa prepadli tureckú karavánu a do posledného chlapa všetkých zabili. Spolu tiahli na Pukanec, Krupinu, M. Kameň, Fiľakovo a Vígľaš pod vedením kapitána Barbariča. Po úspešných bojoch títo sedliacki kapitáni doviezli na Zvolenský zámok na ukoristených vozoch tristosedemdesiat odseknutých tureckých hláv a stopäťdesiat arabských čistokrvných koní. Za každú odseknutú tureckú hlavu dostali od Barbariča dve zlatky.

■ POTURČENCI

Na „území nikoho“ sa s príchodom Turkov objavili dve odlišné morálky, dvojaké chápanie človeka, dve odlišné náboženstvá – islam a kresťanstvo, Alah a Kristus. Samozrejme, človek je svojou „biologickosťou“ viazaný na prostredie, ale čo je v ňom podstatne ľudské, je to, že svoju biologickú viazanosť dokáže prelomiť. A čo je ľudskosť? Je to kúsok Boha vloženého do každého z nás. Človek je viazaný aj mravným zákonom a svätým putom morálky. „Za činy, ktorých sa dopúšťame ako jednotlivci, sme zodpovední morálne,“ povedal Erich Fromm. Som zodpovedný za bezprávie a všetku nespravodlivosť, ktoré som vykonal sám alebo boli vykonané v mojej prítomnosti, s mojím vedomím a ja som tomu nezabránil. Som spoluvinný. Slepota a nevšímavosť voči nešťastiu iných je morálna vina. Ale... ukrutnosť nepoznačí len obeť, ale aj páchateľa, a toho možno ešte viac a trvácnejšie...

Paradoxne, na „území nikoho“ sa najviac zločinov dopúšťali „prebehlíci, príbelci“, ktorí sa za judášsky groš alebo iné hmotné výhody pridali na stranu Turkov. Udávali vlastných spoluobyvateľov, robili „volavky“, prezrádzali tajné skrýše, predávali mužov, ženy a deti do otroctva.

S ľuďmi kupčil a predával deti Turkom aj novozámocký mešťan Michal Bureš. Ostrihomskému bašovi predal chlapca za tovar. V roku 1675 odvliekli Turci z Tekovských Nemiec organistu a jeho syna. Organista spolu so synom dobrovoľne prestúpili na mohamedánsku vieru a slúžili Turkom. Šľachtic Ladislav Dávid zo Svätého Beňadika (Turci mu dali meno Zudar) sa tak isto sa dobrovoľne pridal na stranu Turkov. Novozámocký porkoráb predal Turkom svoju vlastnú dcéru za desať meríc obilia.

Ale najväčším zlosynom bol hajdúch Galko, ktorého Turci volali Gal. Pochádzal zo Zvolenskej Slatiny. Stal sa mohamedánom a mamelukom. Chytili ho a uväznili na Zvolenskom zámku. Keď ho postavili pred stoličnú sedriu, žaloba znela takto: „Žalujem tu prítomného Galku za zločin vlastizrady, za zločin vypálenia a vydrancovania mnohých dedín, za veľké množstvo vrážd, za odvlečenie mužov, žien a detí do tureckého rabstva, za ožobračovanie našich dedín tým, že sám alebo spolu s tureckými martalovcami ulúpil mnoho obilia, masla, baranieho mäsa, odohnal množstvo dobytka a oviec. S vedením a pomocou tohto zlosyna Turci prepadli, vyrabovali a podpálili dediny Slatinu, Očovú, Šajbu, Lieskovec, Môťovú, Hrochoť, Čerín, Zolnú, Kozelník, Žibritov, Sásu. Vlastnému bratovi ukradol syna a predal ho sečianskemu begovi. Z Kozelníka odvliekol tri deti. Z Neresnice a Môťovej odvliekol spolu s martalovcami štrnásť detí. Nahovoril Turkov, aby vypálili jeho rodnú dedinu Slatinu... Vlastizradca, vrah a podpaľač, zlodej a zapredanec, slatinský rodák Galko, nech je v najbližší tržný deň na verejnom mieste zaživa odratý. Nech mu na hlavu kováčskymi klincami pribijú turban a potom nech je zavesený za rebrá na hák na južnú stranu Zvolenského zámku. Tak určil súd! Nech sa stane!“

Ako teda býva u ľudí zvykom, lebo človek nie je tvor dokonalý, aj počas tureckej nadvlády na slovenskom území pôsobili oddaní hrdinovia a bojovníci proti mohamedánom, ale aj ľstiví zradcovia... Tak či tak, napokon sa podarilo Európanom, vrátane Slovákov, Turkov z Európy vytlačiť. Trvalo to však dlhé storočia...

V Trnave je jedinečná a na svete jediná stála expozícia rezofonických gitár

Dvorana slávy dobra v novom šate

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Milovníci rezofonických gitár si opäť pripomenuli vznik hudobného nástroja zvaného dobro v Trnave otvorením novej expozície. Dvorana slávy toho nástroja je v centre mesta v dome, v ktorom žil aj skladateľ Mikuláš Schneider-Trnavský. Dobro vynašiel John Dopyera, rodák zo Strážov, ktorý v roku 1908 odišiel za vidinou lepšieho života do Spojených štátov amerických.

Ján Dopjera, ktorý si neskôr poangličtil meno na John Dopyera, pochádzal síce z mlynárskeho rodu, ale keďže otec bol aj výrobcom huslí, skúsil sa v USA uchytiť ako výrobca strunových hudobných nástrojov. Elektrické zosilňovače ešte neexistovali a zvuk akustickej gitary sa v kapelách strácal. Dopyerovi sa podarilo tento problém vyriešiť prostredníctvom hliníkového rezonátora. Svoj vynález si dal v roku 1926 patentovať a vo firme National Strings Instrument Corporations začal vyrábať gitaru s troma malými rezonátormi osadenými v kovovom korpuse, ktorú nazval Tricone. Vo firme sa však neskôr nepohodli, a tak John spolu so svojimi bratmi založili vlastnú firmu na výrobu rezofonických gitár Dobro Manufacturing Company.

■ FIRMA NA DOBRO

Prečo práve dobro? Predajným sloganom bratov Dopyerovcov bolo Dobro means good in any language – Dobro znamená dobrý v každom jazyku. Okrem toho to bola slovná hračka odvodená spojením začiatočných slabík slov DOpyera BROthers (bratia Dopyerovci). Názov sa ujal a slovom dobro sa začal označovať tento typ gitary aj od iných výrobcov. Nejde o archaický nástroj – hrali na ňom i takí muzikantskí velikáni ako Bob Dylan, Eric Clapton, John Lennon a George Harrison z Beatles alebo Keith Richards z Rolling Stones.

■ TRNAVSKÝ DOBROFEST

John Dopyera zomrel v požehnanom veku deväťdesiatštyri rokov v roku 1988. Na Slovensku by sa o ňom ani nevedelo, ale zásluhou hudobníka Petra Radványiho a Augustína Bleščáka sa po jeho popularizácii začala o dobro a Dopyeru zaujímať i širšia verejnosť. Obaja stáli aj pri zrode medzinárodného hudobného festivalu Dobrofest v Trnave, ktorý vzdával hold vynálezu Johna Dopyeru. Svoje pre jeho propagáciu urobil aj syn John Dopyera Jr., ktorý sa staral o jeho pozostalosť, hoci bol univerzitným profesorom psychológie a sám na dobro nevedel hrať. V roku 1990 pri svojej prvej návšteve rodiska otca doniesol so sebou z USA aj množstvo historických dokumentov, fotografie, patentové listiny i niekoľko nástrojov z otcovej pozostalosti. Daroval ich Slovenskému národnému múzeu, ktorého hudobný depozitár sa nachádza v Dolnej Krupej, odkiaľ bratia Dopjerovci odišli do sveta.

Medzinárodný festival Dobrofest Trnava v rokoch 1992 až 2008 vítal všetkých svetových najvýznamnejších hráčov na dobro vrátane amerických hviezd. Vystúpili tu také legendy country, bluesu a bluegrasssu ako Američania Jerry Douglas, Catfish Keith, Curtis Burch, Bob Brozman, dvojnásobný držiteľ ceny Grammy Awards Rob Ickes, Randy Kohrs, Robert „Tut“ Taylor, Peter Rowan, Mike Auldridge, Mike Cooper, alebo Dave Peabody a Papa George z Veľkej Británie, Gypsy Dave Smith z Austrálie. Pravidelne na festivale vystupovali hudobníci z Nemecka, Francúzska, Talianska, Holandska, Fínska, Rakúska, zo Švajčiarska, z Poľska, Maďarska a Čiech. Pravdaže aj zo Slovenska.

■ NIČ NETRVÁ VEČNE...

Ako sa však vraví, nič netrvá večne. Organizovanie festivalu a zháňanie financií zostávalo čím ďalej tým viac na pleciach jednotlivcov.

Spoluzakladateľ a dlhoročný výkonný riaditeľ a dramaturg Dobrofestu Peter Radványi takto hovorí o ukončení podujatia: „Po celé roky festival pripravovali a organizovali nadšenci vo svojom voľnom čase. Pre prístup mestských úradníkov a ich nekompetentné rozhodnutia sa však postupne rozutekali a zostal som nakoniec sám. No keďže aj trpezlivosť a kompromisy majú nejaké hranice, ktoré nemožno prekročiť, po rozhodnutí o prechode na dvojročný cyklus konania a tlak na totálne skomercionalizovanie festivalu a zmenu jeho základných ideí, som skončil aj ja.“

Dobrista Rob Ickes z USA bol na Dobrofeste v Trnave dvakrát – raz s nashvillskou kapelou Blue Highway, považovanou za najlepšiu bluegrassovú kapelu na svete, a raz s triom, ktoré postavil len kvôli Dobrofestu.

■ HĽADANIE KONTINUITY

Festival sa po prestávke pod názvom Dobrofest síce uskutočnil aj v roku 2000, ale to hlavné, čo si dal za cieľ – vzdať hold slovenskému vynálezcovi dobra, mu chýbalo. Na nepodarenom ročníku neboli nijakí hviezdni hráči a festival napokon úplne skončil. O niekoľko rokov skupinka nadšencov ho znova obnovila, ale len v malom meradle. V tomto roku sa síce uskutočnil šiesty ročník „malého“ Dobrofestu, už znova venovaného pamiatke Johna Dopyeru, ale časy, keď sa na Trnavu upierali zraky hudobníkov z celého sveta, sú už dávno preč.

Dopyera sa dostal aj do Národného múzea americkej histórie v Smithsonovskom inštitúte vo Washingtone, kde je vystavená gitara vyrobená jeho firmou Dobro v Los Angeles v Kalifornii. Americký patent na hudobný nástroj s kovovým rezonátorom dostal John Dopyera 7. februára 1933.

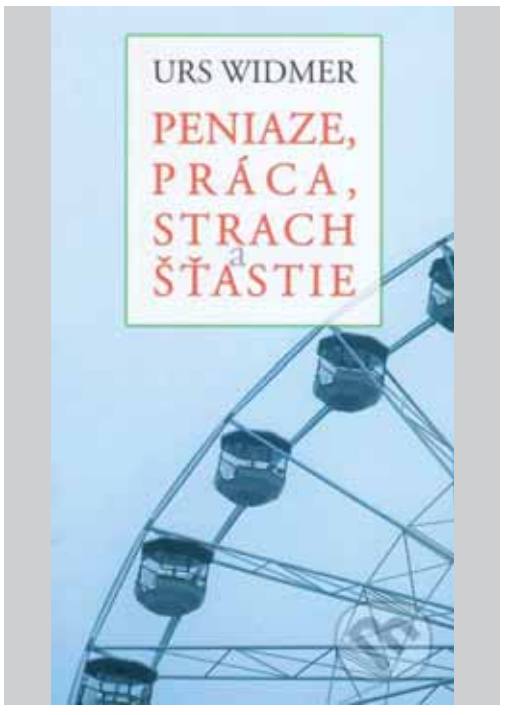
■ DVORANA SLÁVY

Trnavská Dvorana slávy dobra je však jedinou expozíciou svojho druhu na svete. V novo naaranžovanej výstave, ktorá pôvodne vznikla ešte v roku 1996, sa nachádza desiatka rozličných rezofonických nástrojov. Je tu aj kópia Dopyerovej úplne prvej gitary s troma malými rezonátormi, tzv. Tricone, drevené dobro s hranatým krkom značky WOLFE, ktoré vyrobil a daroval americký výrobca a dobrista Bobby G. Wolfe v roku 1996, alebo dobro s nápisom Best regards Jerry Douglas, ktoré v roku 1997 daroval do múzea americký dobrista Jerry Douglas, považovaný za najlepšieho hráča na dobro vo svete.

Urs WIDMER, Peniaze, práca, strach a šťastie. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2020

Kniha plná nadhľadu a bodrého vtipu

KNIHA TÝŽDŇA

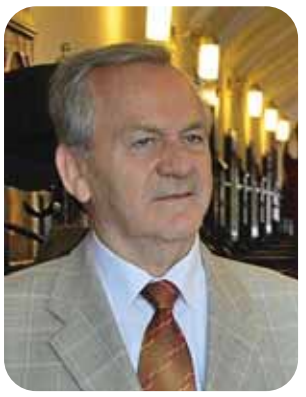
Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov vydalo v tomto roku dielo, ktoré pozostáva z esejí švajčiarskeho spisovateľa Ursa Widmera, nositeľa nemeckých a švajčiarskych literárnych cien. Knihu možno prečítať za pár hodín, no čitateľovi ponúkne silný estetický zážitok plný vtipu, irónie a elegantného existenciálneho filozofovania nad životom a smrťou, konzumizmom, životom na vidieku a v meste, o psychoanalýze, o snoch, o hystérii, o Bohu, o slobode národov a etník, o kolektívnej pamäti, o katastrofách, o láske, o sile prítomného okamihu, o pití či o práci spisovateľa. Nechýbajú ani úvahy o politike a ekonomike.

Ako už prezrádza titul, hneď prvá a najdôležitejšia esej sa venuje peniazom ako významnej veličine našich životov, ktorej vlastne vôbec nerozumieme, hoc ju denno-denne používame. Vo svojej kritike trhového fundamentalizmu pripomína, že peniaze sme povýšili na akési neviditeľné náboženstvo, ktoré všetci vzývajú. Podobne ako Boha ani zmysel a funkciu peňazí vlastne vôbec nechápeme: „Peniaze ovplyvňujú našu existenciu ako nič iné na zemi, lenže nikto nevie povedať, ako pohyb peňazí funguje a čo ovplyvňuje... Sme ako veriaci, niektorí, prirodzene, aj ako neveriaci, ako opití či ako skeptickí vyznávači nejakého kultu...,“ píše Widmer. Widmer uvažuje o vážnych otázkach humorným štýlom. Ešte aj taký fenomén ako zánik sveta nakomponuje do sveta každodennosti: „Teraz bolo na Bellevue veľmi horúco. Vlastne prihorúco, kým sa Slnko nevzdalo a nestalo sa najprv bielym a potom čiernym trpaslíkom. Čiernou dierou. Všetko teplo a svetlo sa vytratili. Kaviareň Odeon zavrela svoje brány 6. marca 10 986 053.“

V knihe nájdete zaujímavé prirovnania a je prešpikovaná neočakávateľnými myšlienkovými zvratmi. Kniha Peniaze, práca, strach a šťastie k nim rozhodne nepatrí. Widmer sa preslávil najmä vďaka (pseudo)autobiografickej trilógii o matke, otcovi a sebe samom. Opisovanie Widmera ako jedného z najuniverzálnejších švajčiarskych autorov je iste na mieste.

Lukáš PERNÝ

NEKROLÓG

Blízki, priatelia, známi aj košická matičná rodina sa v auguste rozlúčili s JUDr. Jánom MARCINKOM, dlhoročným členom Matice slovenskej, ktorý zomrel 4. augusta po dlhej a ťažkej chorobe. Posledná rozlúčka sa konala v Dóme sv. Alžbety v Košiciach. Pochovali ho na cintoríne v Gelnici.

Navždy sa zapísal do sŕdc

JUDr. Ján Marcinko sa narodil 10. 7. 1944 v Žakarovciach v okrese Gelnica. V roku 1975 absolvoval Právnickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave a potom pôsobil ako advokát vo východoslovenskej metropole a neskôr aj ako gelnický mestský právnik. Bol poradca arcibiskupa a Ústavného súdu SR. Do povedomia odbornej verejnosti sa zapísal ako autor literatúry z oblasti kultúrnej histórie a pomocných historických vied. Bol členom Spolku slovenských spisovateľov. Písal odborné publikácie z kultúrnohistorickej, právnickej, numizmatickej a heraldickej oblasti. Vyšli mu knihy Slovenské rady a vyznamenania, Československé odznaky (2002) a vlastným nákladom vydal ďalšie publikácie: Gelnické banské právo (2004), Slovenské bankovky, mince a medaily (2006), Slovenské insígnie (2010), Štefan Groš, rytec a medailér (2014) a Po cestách za úspechom (2014). Pevným putom lokálpatriota bol spojený s kedysi slávnym baníckym prostredím v Žakarovciach, Gelnici aj v regióne Spiša, ktorým venoval značnú časť svojej odbornej erudovanosti a spisovateľskej tvorby, v ktorej sa intenzívne zaoberal historickými slovenskými reáliami, čo v čase existencie spoločného štátu Slovákov a Čechov nebolo možné. Jeho životné dielo – práca a láska k Slovensku – sa navždy zapísali do sŕdc blízkym priateľom a známym.

(mc)

HUMORESKA

Ako som Donaldovi poradil s vyváženosťou

Milý Donald, chcel som zvolať rozšírené rokovanie G4 na október. Rozšírené o Angelu, vieš ktorú. Tú, čo si jej odpočúval telefón. Len som si uvedomil, že to by som nemal dostatok ubytovacích kapacít. Ona má vo zvyku pozvať si aj ďalších hostí. Celú Afriku do Liptovskej Lužnej nevtlačíme. Aj tak budeme mať natesno. Musíme vyvažovať. Naša Rada pre vysielanie a retransmisiu rozhodla, že všetko vysielanie má byť vyvážené. Pod hrozbou pokuty. Vyváženosť podľa rady znamená, že po kázni pána farára vystúpi na kanceľ ateista alebo islamista. Omša bude síce dlhšia, ale vyvážená. Prvý to pochopil svätý Mikuláš. Chodil po dedine s anjelom a čertom. Keď jeden meteorológ predpovie búrky, ďalší hneď za ním predpovie pekné slnečné počasie. Zlacneli lokomotívy, zdražel chlieb. Ako hovorí čínsky kamarát Si, systém jing a jang v praxi. A to nie je všetko. Chvíľu to vyzeralo, že naša rada predbehla dobu a máme svetové prvenstvo vo vyváženosti. Kdeže. Donald, opäť si vyhral. America first. Americká Akadémia filmových umení a vied stanovila pre udeľovanie Oscarov nové limity. Limit pre gejov, limit pre belochov, limit pre invalidov. Minimálne jedna z hlavných postáv musí patriť k skupine LGBT alebo k rasovej, alebo k etnickej menšine. Takisto musí byť tridsaťpercentné zastúpenie týchto skupín, žien alebo invalidov vo vedľajších roliach, v pomocnom a technickom personáli a medzi komparzom. Už teraz sa tešíme na nové spracovanie Robinsona. A najmä Jánošíka. Ktorýže herec zahrá Aničku a ktorá herečka Uhorčíka? Slovenské odovzdávanie cien OTO umelcom a tiežumelcom už niektoré kritériá splnilo. Na vyváženie by po ňom mali nasledovať ekumenické bohoslužby. Aby sme boli na stretnutí vyvážení, Ty ako beloch si zober na rokovanie černocha. Odporúčam toho, čo podľa Tvojho rivala vo voľbách vynašiel žiarovku. Vlado Vladimírovič ako Rus musí doviezť Nemca. Angela to mohla vyriešiť. Lenže ona je východná Nemka a Vlado bojoval proti západným. Si ako Číňan sa vyváži Tibeťanom. Prípadne budeš stačiť Ty ako Američan. Necháme to na radu, ako sa rozhodne podľa aktuálnej situácie v Juhočínskom mori. Máš tam nejaké bojové lode, Si to nemá rád. Ja ako Slovák si zoberiem Maďara? Kdeže, zoberiem Slováka. Niet väčších protipólov Slovákov ako sú Slováci. Z druhého košiara.

Ako vidíš, milý Donald, riešime rovnaké problémy na obidvoch stranách Atlantiku. Niekto nám problém vymyslí a my aby sme hľadali riešenia. Pamätáš sa, Klímogrétka nám vymyslela problémy s klímou. Jej mamička povedala, že dcérenka vlastnými očami vidí molekuly oxidu uhličitého. Teraz tvrdí, že je späť v škole. Ak Grétka naďalej vidí molekuly, tak je niekde inde, lekári sa o ňu dobre starajú a my máme pokoj. Dúfajme. Viac si povieme osobne, G4 zvolávam na november. Zdraví Ťa

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Prešovský maliar Teodor ZEMPLÉNYI sa narodil v rodine umeleckého rezbára

Sociálnym motívom ostal verný celý život

Marián ŠIMKULIČ – Foto: archív autora

V Šariši sa na prelome 19. a 20. storočia narodili a formovali viaceré významné osobnosti výtvarného života. Keďže súčasné Slovensko bolo súčasťou monarchie, prischlo im označenie „uhorskí umelci“. Na stránkach matičného týždenníka SNN sme sa venovali Pavlovi Sineimu Meršemu, rodákovi z Chminianskej Novej Vsi, ktorý väčšinu života prežil na veľkostatku v Jarovniciach, aj Teodorovi Kosztkovi Csontvárymu, rodákovi zo Sabinova. Prešovského rodáka Teodora Zemplényiho tiež formovalo tunajšie prostredie, ktoré vtlačilo pečať jeho tvorbe.

Teodor Zemplényi (pôvodným menom Zempléner) sa narodil 30. októbra (niektoré pramene uvádzajú 1. novembra) 1864 v Prešove v rodine umeleckého rezbára. Od útleho detstva sledoval pri práci otca, ktorý pracoval pri výzdobe kostolov. Pomohlo to jeho remeselnej zručnosti, keď mu pomáhal nielen štetcom, ale aj dlátom. V metropole Šariša absolvoval základnú školu a neskôr i gymnázium. Prešov v tom čase žil výrazným kultúrnym a výtvarným životom a tunajší pedagógovia poskytli talentovanému mladíkovi základné výtvarné vzdelanie. Keďže túžil maľovať a stále sa výtvarne vzdelávať a zdokonaľovať, jeho ďalšia študijná cesta viedla do hlavného mesta Uhorska. V Budapešti študoval v škole modelového kreslenia, ktorá sa orientovala na výchovu profesionálnych umelcov a budúcich stredoškolských učiteľov kreslenia. Prvý rok absolvoval v triede pedagóga Bartalana Székelyho, ďalší u skúseného umelca Karola Lotza, obaja patria k uznávaným predstaviteľom historickej maľby. Za najväčší prínos akademickej výučby sa považovala vynikajúca remeselná príprava na profesiu akademického maliara. Túto Zemplényi zvládol, keďže však mal hlboko do vrecka, usiloval sa svoje kresby a maľby predávať, čo sa mu aj darilo, a takto získaval prostriedky na štúdium. Zároveň ho to povzbudilo, aby po dvoch rokoch v Budapešti pomýšľal na pokračovanie štúdia na mníchovskej výtvarnej akadémii, kde študoval aj jeho krajan Pavol Sinei Merše...

Teodor ZEMPLÉNYI – Autoportrét

Teodor ZEMPLÉNYI – Chudobný obed, olej

Teodor ZEMPLÉNYI – Leto pri jazere, olej

■ MOTÍVY CHUDOBY

Začiatky štúdia Teodora Zemplényiho v Mníchove neboli pritom jednoduché už v čase, keď sa 18. októbra 1886 zapísal do tamojšej Königlich-Bayerische Akademie der Bildenden Künste. Talent dvadsaťdvaročného mladíka nebol v konkurencii študentov akadémie natoľko výrazný, aby mu pomohol získať potrebné štipendium. A tak sa znovu musel spoliehať na trpezlivosť, kvalitnú prácu a dôvernú znalosť remeselníckeho a obchodníckeho prostredia, kde ponúkal svoje výtvarné práce. Profesori Gabriel von Hackl (1843 – 1926) a Ludwig von Löfftz (1845 – 1910) predstavovali starú i mladú školu v rámci mníchovskej akadémie. U Löfftza na Zemplényiho zapôsobila jeho otvorenosť k výdobytkom barbizonskej školy. Študovať výtvarné umenie na akadémii v Mníchove znamenalo obrovskú prestíž. Ako uviedla súčasná kunsthistorička Zsófia Kissová-Szemánová, v čase štúdia Theodora Zemplényiho našli ohlas v Mníchove nové idey v umení. Priniesli ich spisovatelia združení okolo časopisu Gesellschaf – Spoločnosť – hlásiaci realizmus, naturalizmus a poctivosť. V kaviarni sa pravidelne stretávali výtvarní umelci zoskupení okolo Simona Hollósyho, ale navštevoval ju aj Ladislav Medňanský. Základom umeleckého kréda bola maľba chudobných ľudí, v úsilí priblížiť umenie skutočnému životu, pričom sa oceňovalo aj sociálne cítenie a súcit so zobrazenými.

Dobová vlna nového ponímania umenia zasiahla aj mladého Zemplényiho, ktorý ako človek zo skromných pomerov dokázal hlboko precítiť každodenné trápenie obyčajných ľudí. Tomuto umeleckému programu zostal verný do konca života. Podobne ako ďalší predstavitelia uhorskej plenérovej tvorby.

■ KOSTOL V MŰCSARNOKU

Po tom, čo Zemplényi v roku 1890 vystavil svoj obraz V kostole v Műcsarnoku v Budapešti, zaujal aj cisára Františka Jozefa, ktorý dielo odkúpil. Odvtedy pravidelne vystavoval a dostávalo sa mu pôct aj umeleckých ocenení. Budapeštianska Umelecká spoločnosť ocenila jeho talent a pracovitosť osobitnou cenou tristo zlatých; v roku 1891 získal štipendium tritisíc zlatých, vďaka ktorému mohol odísť na študijný pobyt do Talianska. Samotný obraz V kostole predstavuje tradične poňatú figurálnu kompozíciu.

Ako obraz hodnotil dobový kritik výtvarného umenia Károly Lyka? „Autor výborne zvládol zobrazenie tváre a rúk, ktoré poslúžili ako predmet majstrovských štúdií. Sviatočné oblečenie mu umožnilo detailne zobraziť drapérie, kontúry rezby kostolných lavíc a maľba v pozadí zdôraznila perspektívu. Intimitu obrazu dodávala v tom čase typická až stereotypná, do modlitebnej knižky zahĺbená postava mladej ženy. Priamy kontakt s divákom autor zabezpečil pomocou priameho pohľadu starej ženy smerom z obrazu, čím vďaka pocitu bezprostrednej účasti diváka na udalosti podčiarkol pocit dôvernosti. Tento príbeh síce nie je strhujúci, ale na študenta je to slušný až zrelý výkon.“

O niekoľko rokov pridal k hodnoteniu ďalšie zovšeobecnenie: „V rokoch, keď spoznal, že štúdium prírody do najmenších detailov je pre neho najnutnejšie, namaľoval obrazy, ktoré to odzrkadľujú. Doteraz (1905) sú jeho modelmi zväčša staré ženy, ktorých zvráskavené tváre sú príležitosťou na štúdium detailov. Maľuje ich ako životopisné mapy, postupne, krok za krokom.“

■ KONTAKT S KOLÓNIOU

Po návrate zo štúdia Teodor Zemplényi učil, ale zároveň i študoval na tzv. slobodnej škole v Szolnoku. V roku 1896 skupina maliarov združená okolo Simona Hollósyho založila maliarsku kolóniu v Nagybányi – Baia Mare (v súčasnom Rumunsku). Bola to prvá umelecká kolónia v Uhorsku, kde pôsobilo mnoho výtvarníkov. Fungovala až do druhej svetovej vojny. Od samého začiatku bol Zemplényi v úzkom kontakte s jej zakladajúcimi členmi. Prepojenosť na maliarsku kolóniu sa prejavila aj v roku 1903, keď sa do čela Vysokej školy výtvarných umení v Budapešti dostal predstaviteľ nagybánskej školy Károly Ferenczy, ktorý pozval Teodora Zemplényiho vyučovať na tejto prestížnej umeleckej škole.

Maliarske letné školy v umeleckej kolónii ovplyvnili štýl maliara. Jeho maľba – podľa už spomínanej kunsthistoričky Zsófie Kissovej-Szemánovej – sa rozvíjala v duchu jemného naturalizmu s využitím krajinomaľby s priamym slnečným svetlom. Využíval na to náboženské témy, ako boli púte a sviatky, jarmoky až po každodenné činnosti obyčajných ľudí. Jedným z vynikajúcich obrazov tohto obdobia je aj obraz Na lúke, ktorý sa nachádza v zbierkach Slovenskej národnej galérie. Na obraze je chudobné dievča so skupinou menších detí v upravenom anglickom parku. Mladé dievča si nemôže dovoliť nečinne sa kochať nádhernou prírodou, je sústredené na vyšívanie, pričom sa musí starať aj o päť bosých detí. Maľbe sa nedá uprieť sociálny odkaz a rovnako významné je aj posolstvo, že vymoženosti prírody i hrejivé teplo slnka patria všetkým.

■ IMPULZ PRE KOLEGU

Keď sa vinou nezhôd s kritikmi Pavol Sinei Merše na dlhé roky uchýlil na veľkostatok v Jarovniciach a zanevrel na maliarstvo, umelecký referent pri ministerstve školstva Elek K. Lippich oslovil Teodora Zemplényiho, aby navštívil starnúceho umelca a primäl ho znovu zobrať do rúk štetce a maľovať. Dokonca mu na tento cieľ pridelili aj osobitné letné štipendium. Všetci dúfali, že prítomnosť mladého úspešného maliara, navyše šarišského rodáka, vyvolá u zatrpknutého hostiteľa opäť záujem či dokonca potrebu maľovať. A tak v roku 1894 pricestoval Zemplényi na pozvanie príbuzných a priateľov Meršeho do Jarovníc. Pavol Sinei Merše hosťa prijal vľúdne, neskôr ho charakterizoval ako „príjemného, srdečného a pracovitého človeka“. V plenéri Teodor Zemplényi pracoval rýchlo a s istotou, nerobil si ani náčrty a vytvorený obraz zásadnejšie neopravoval.

Takto si na stretnutie s Meršem zaspomínal: „Nedávno som z Prešova zašiel k nemu do Jarovníc. Našiel som ho so synom Félixom, naobedovali sme sa, aj vína vypili. Keď prišla reč na maľovanie, ukázal mi ešte nedotknuté maliarske plátna, farby, stojan. Na všetko za tie roky len sadal prach. Ponúkol mi, že si môžem všetko zobrať. Aj mi ukázal svoje namaľované plátna vrátane neskôr slávneho Majálesu. Také dačo som ešte nevidel! Keď som nástojil, že niektorý vezmem do Pešti ukázať znalcom, pokrútil hlavou.“ Nadšenie úspešného mladého maliara bolo napokon tým potrebným impulzom, ktorý Pavol Sinei Merše potreboval, aby sa vrátil k maľovaniu. Po návšteve Teodora Zemplényiho v Jarovniciach sa tak niektoré jeho diela opäť dostali prostredníctvom výstav výtvarného umenia na verejnosť a v rokoch 1894 a 1895 prišli prvé veľké úspechy. Návštevy v Jarovniciach po Zemplényiho študijnej ceste v Paríži neznamenali iba reštart jeho staršieho kolegu, boli aj impulzom pre vlastnú tvorbu. Zemplényi bol maliarom žánrových výjavov zo života sedliakov a chudobných na dedine, ktorý sa nechal inšpirovať odkazom Munkácsyho. Jeho diela boli plné vnútorne prežitej melanchólie, ktorá vyplývala z vcítenia do sociálnych reálií s motívmi osamelosti, tragických, často až bezvýchodiskových situácií spojených s alkoholizmom. V období úzkych osobných kontaktov s Pavlom Sineim Meršem postupne prehodnocuje sociálnu tendenčnosť, jasne rozpoznateľný miestopis predchádzajúcich obrazových príbehov v prospech všeobecnejších významov. Čoraz viac ho fascinujú maliarske možnosti kontrastov svetla a tieňa na postavách a tvárach sociálne i etnicky anonymných figúr ľudí, odpočívajúcich v tieni stromov, zhromaždených v dave na dedinských púťach a jarmokoch či pracujúcich v skromných interiéroch dedinských domácností.

■ SPORIL GRAJCIARIKY...

A ako sa ďalej odvíjal život Teodora Zemplényiho? Jeho súčasník maďarský spisovateľ Gyula Krúdy ho charakterizoval: „Tivadar Zemplényi, ktorému otvorili výstavu v Múzeu výtvarných umení v Budapešti, bol plešatý, tichý, skromný človek, ktorý kým žil, chodil pešo z Pešti do Budína, v kaviarni si objednal čaj, v rukách vždy otáčal grajciariky, a tak sa mu podarilo zomrieť ako dobrému mešťanovi. Kým žil, poznal jedinú povinnosť – maľovanie. Po celé desaťročia vážne, usporiadane a s posvätnou úctou pracoval, pretože jeho vnútorným presvedčením bolo, že práve preto žije na zemi. Solídny, vážny, učiteľským dojmom pôsobiaci muž. Samozrejme, bol ženatý, narodili sa mu deti, pretože to všetko bolo správne. Svoje dane vždy presne platil, nezostal po ňom ani halier dlžôb, roky nosil tie isté šaty, dával pozor na svoj klobúk. Denne vyfajčil jednu cigaru, keď ju dofajčil, už nedymil viac v ateliéri. „Prečo žijete?“ pýtal som sa ho niekedy v čase, keď už dostal zlatú štátnu medailu, získal miesto profesora, prekonal každodenné existenčné problémy a pomaľoval stovky a stovky metrov plátna. „Prečo? Aby som predal obraz,“ – odpovedal jednoducho. Tivadar Zemplényi, európsky známy umelec, považoval totiž predaj obrazov na krútiacej sa zemeguli za najťažšiu a najvážnejšiu prácu. „Namaľovať dobrý alebo i vynikajúci obraz to nie je nič, to vie veľa maliarov. No predaj obrazu, namaľovaného plátna, to je tajomné majstrovstvo...“

A už spomínaná maďarská kunsthistorička Zsófia Kissová-Szemánová doplnila charakteristiku prešovského rodáka: „Zemplényi bol trudnomyseľný človek, ktorý sa sám vypracoval z biednych pomerov vďaka svojmu talentu a práci, o čom existuje nejedna písomná zmienka a historka. Aj v umení si zachoval vážnosť, ktorá mu nikdy nedovolila opustiť ťažko vydobyté, osvojené a šírené idey ‚realizmu, naturalizmu a poctivosti‘. Tieto myšlienky, ktoré v tom čase pôsobili autenticky a mali svoju opodstatnenosť, vo svojej maľbe dôsledne napĺňal až do konca svojho života a ako pedagóg na akadémii ich presadzoval aj v rámci nového poňatia maľby.“

Teodor Zemplényi zomrel v roku 1917 a je pochovaný v Budapešti na cintoríne na Ulici Fiumei.

Počas prvej septembrovej soboty bolo na kopci nad Zvolenom živo

Vydarený Národný výstup na Pustý hrad

Text a foto: Jozef SLIACKY

Prvá septembrová sobota je vo Zvolene v znamení turistického výstupu na Pustý hrad. Napriek hroziacemu návratu koronavírusu a s ním súvisiacimi opatreniami sa výstup uskutočnil, a jedným dychom môžeme dodať, že išlo naozaj o výstup s prívlastkom národný. Fantastické bolo nielen počasie, ale celá atmosféra na hradnom kopci. Bolo na ňom skutočne živo. Opäť sa potvrdilo, že Pustý hrad už dávno nie je pustým. „Pusťák" – ako mu hovoria Zvolenčania – láka. Pravda, nebola tu „hlava na hlave" ako v minulosti, ale dvadsiaty ôsmy ročník bol taký akurátny. Kto obetoval kvapky potu, ten sa presvedčil, že starý Zvolenský hrad je ideálnym cieľom nenáročnej, pritom zaujímavej turistiky.

Neľútostné súboje v dobovej zbroji boli magnetom pre návštevníkov.

Už niekoľko rokov je počas výstupu na hrade aj matičný stánok.

Matičná scéna opäť ponúkala „za málo peňazí veľa muziky".

Na Pustom hrade sa zopakovala kráľovská svadba.

Výstup na Pustý hrad sa zrodil z nenápadnej vychádzky zvolenských turistov asi pred tridsiatimi rokmi. Bolo to v čase, keď hradný vrch pokrýval les a z nánosov zeme a lístia vykúkali len nenápadné zvyšky múrov. Len brána Horného hradu ako-tak odolávala zubu času a svedčila o dávnej sláve hradného komplexu. Áno, komplexu, pretože ide o dva hrady. Starší Horný hrad bol sídlom komesa – župana, ktorý spravoval rozsiahly kráľovský komitát, župu siahajúcu od vôd Hrona až po poľské hranice. Dolný hrad bol sídlom uhorských kráľov, ktorí sa tu radi zastavili, a to nielen kvôli obľúbeným poľovačkám vo Zvolenskom lese. Pri všetkých radovánkach nezabúdali na kráľovské povinnosti. Výsledkom je – okrem iného – aj obnova mestských práv Zvolena Belom IV. na konci roka 1243. Pôvodné privilégiá sa totiž stratili v ohni bojov s Mongolmi dva roky predtým. Na Dolnom hrade sa v roku 1247 konala veľkolepá svadba. Vydajom dcéry Konštancie za haličského princa Leva videl Belo IV. rodinné spojenie Uhorského kráľovstva so silným severovýchodným susedom. Či išlo len o formalitu, alebo došlo aj ku „konzumácii" manželstva, ako sa vtedy hovorilo prvej noci, kronikári cudne mlčia. Ale určite tu bolo veselo. Rovnako ako počas tohtoročného turistického výstupu na Pustý hrad. V jeho dolnej časti sa totiž uskutočnila Kráľovská svadba, ktorá pripomenula spomínanú významnú udalosť v histórii starého Zvolena. Pri takejto príležitosti nemohli chýbať rytierske súboje. V areáli oboch hradov ponúkali svoje výrobky rôzni ľudoví remeselníci, ktorí s citom priblížili svoju zručnosť najmä najmenším návštevníkom. Mohli sme sa zoznámiť i s najnovšími výsledkami archeologického výskumu na Pustom hrade, a to z úst toho najpovolanejšieho – vedúceho výskumu Jána Beljaka z Archeologického ústavu SAV. Na pódiu pri bráne Horného hradu po privítaní účastníkov Cyklojazdy histórie, ktorá už od roka 2002 spája Spišský a Zvolenský hrad, trojica hercov z divadla Via Historica rozohrala scénky, v ktorých vtipným, ale výrečným spôsobom podala divákom históriu Slovenov a Slovákov v kraji medzi Dunajom a Tatrami v druhej polovici prvého tisícročia od príchodu našich prapredkov až po začlenenie do Uhorského kráľovstva Štefanom I. Na Hornom hrade nechýbal ani stánok Matice slovenskej. Ponúkal najmä knihy, ktoré vďaka matičnému vydavateľstvu uzreli svetlo sveta.

Kto sa na zvolenský „Pusťák" vráti po troch desaťročiach, nemôže veriť vlastným očiam. Tam, kde kedysi hučala hora, je svieža lúčina, z ktorej sa vynárajú obrysy múrov. Nevidíme tu honosné paláce, len základy hradieb, veží a obytných priestorov, napriek tomu si pri štipke predstavivosti dokážeme nakresliť vlastný obraz o tejto historickej pamiatke, na ktorej výskume a obnove sa bude pracovať aj v ďalších rokoch.

Slovanské osídlenie Spiša dokladá aj nové nálezisko pod Modrým vrchom

Poznávali kolísku predkov a pamiatky dejov

Text a foto: Jolana PROCHOTSKÁ

Študenti Cirkevného gymnázia Štefana Mišíka v Spišskej Novej Vsi, tamojší matičiari aj návštevníci sa začiatkom septembra zúčastnili na prednáške PhDr. Mariána Sojáka, PhD., o slovanskom pôvode mesta v archeologických svedectvách.

Významný archeológ priblížil osídľovanie územia Spiša, ale aj jeho centra zaznamenané vo videoprezentácii aj s vykopávkami, ktoré dokumentujú pravdivosť už o slovanskom osídlení tohto regiónu. Upozornil na lokality, ale aj na nové nálezisko pod Modrým vrchom. Návštevníci držali vo svojich rukách slovanské keramické črepy, nádobu aj hrivnu, ktorá kedysi slúžila ako platidlo. Pozreli si tiež film Veľká Morava. Prednášajúci potom na záver odpovedal na otázky publika. Predsedníčka MO MS Jolana Prochotská mu poďakovala kyticou kvetov. Maturanti, seminaristi dejepisu s Mgr. Petrou Hurajovou zdokumentovali stretnutie s M. Sojákom odfotením sa. Zámerom MO MS bolo aj naplnenie hlbokej myšlienky Sama Tomašíka, „Aby národ vedel milovať a vážiť si svoje rodisko, svoju vlasť, musí predovšetkým dobre poznať svoje rodisko, tú kolísku dávnych svojich predkov, pamiatku ich dejov."

Doktor Marián SOJÁK zaujal svojou prednáškou o slovanskom osídlení územia Spiša a jeho metropoly.

Anton HRNKO: Ľudia, ktorí nie sú pevne zakotvení v dejinách, sú ľahko manipulovateľní

Najstaršie slovenské dejiny v európskom kontexte

Matej MINDÁR

Občianske združenie Cyrilometodiada 8. septembra 2020 v priestoroch Pastoračného centra Katedrály sv. Šebastiána v Bratislave zorganizovalo prvú zo sérií prednášok historika Antona Hrnka pod názvom Slovenské dejiny v európskom kontexte. V tejto časti sa venoval predovšetkým najstarším dejinám nášho národa.

Úvodné slová patrili miestnemu kňazovi Petrovi Hasidlovi. Pripomenul dôležitosť toho, aby každý z nás dokázal prijať a tolerovať názory našich oponentov. Anton Hrnko na začiatku svojho vystúpenia poznamenal, že dejiny sú objektívnym procesom. „Máme tu historikov, ktorí tvrdia, že dejiny majú byť objektívne. Ale ony sú objektívne v čom? Že sú české alebo maďarské. Ale nechcú ich vykladať zo slovenského hľadiska." Podľa jeho názoru aj stredovekí kronikári Anonymus a Turóci si vykladali vtedajšie udalosti po svojom. Podobným spôsobom sa vykresľujú i dejiny Slovenského národného povstania. „Boli tam dve skupiny. Povstalci a protipovstalci. Nijaký partizán nemôže vykladať históriu povstania tak, ako ju vykladá gardista, pretože stáli na opačných póloch. Vidia skutočnosť, ktorá sa diala z úplne iných perspektív." Ako ďalší príklad uviedol vodcu maďarskej revolúcie Ľudovíta Košuta. „Človek, ktorý sa narodil zo slovenského otca a nemeckej matky vyrastal v Turci. Chodil do slovenskej školy. A nakoniec sa odnárodnil. Pre Maďarov je to hrdina, zakladateľ modernej maďarskej národnej ideológie. Zakladateľ maďarskej politiky. Takže tu sú tie rozdielne pohľady. Kým toto naši historici nepochopia, kým sa tu budeme bičovať dejinami, dovtedy budeme mať neporiadok. Budeme mať nezorientovanú mládež, ktorá nebude vedieť, kam patrí. Príde nejaký ‚vodca' a ten ich bude manipulovať. Videli sme to na Ukrajine. Vidíme to dnes v Bielorusku. Videli sme to u nás počas rôznych situácií. Ľudia, ktorí nie sú pevne zakotvení v dejinách, sú ľahko manipulovateľní. Preto všetci, ktorí chcú manipulovať s masami a obrať národ o slobodu, sa predovšetkým snažia obrať ho o históriu." Prednáška ďalej pokračovala stručným výkladom najstarších slovenských dejín a etnogenézy slovenského národa.

MATIČNÉ DEPEŠE

Martinská poetická jeseň

Žilinský samosprávny kraj, Turčianska knižnica v Martine, literárny klub Duria, MO MS v Martine a obec Dražkovce pripravili od 18. do 20. septembra už sedemnásty ročník stretnutia autorov a literárnych klubov zo Slovenska, z Česka a Poľska Martinská poetická jeseň. Na programe je prezentácia ich tvorby, autorské čítania v Turčianskej knižnici pred martinskou verejnosťou, prednáška k dvojstému výročiu Andreja Sládkoviča aj o Jurajovi Jánošíkovi v rámci Roka národnej identity, návšteva Kostola sv. Heleny i výmena skúseností z práce týchto klubov a literátov.

Pezinskí matičiari na východe

Predposledný augustový víkend strávili členovia Matice slovenskej z Pezinka a zo Šenkvíc na spoločnom autobusovom poznávacom zájazde v metropole východného Slovenska. Cestou do Košíc sa zastavili v Krásnohorskom Podhradí, kde si pozreli mauzóleum Andrášiovcov a jeho krásne okolie. Ešte ten istý deň v Botanickej záhrade UPJŠ v Košiciach sa kochali krásou exotických rastlín a unikátnych motýľov. Ďalší deň na turistickej vyhliadkovej jazde vláčikom poznávali pamiatky na košickej Hlavnej ulici s Dómom sv. Alžbety a dvojdňovú exkurziu zavŕšili prehliadkou súkromného etnografického múzea Humno.

Beh na počesť letcov

Sedemnásteho septembra o 17.09 hodine pod záštitou primátorky mesta Zvolen pripravujú tamojší mladí matičiari pri Pamätníku povstaleckých letcov pri Zolnej beh na ich počesť pri príležitosti sedemdesiateho šiesteho výročia SNP na dištancie 1,9 kilometra (hobby) a 4,4 kilometra ženy a muži (klasika).

Balada purpurovej ruže

Koncom augusta v letnej čitárni Rázusovie domu v Liptovskom Mikuláši pripravili podujatie Balada purpurovej ruže, v ktorom Janka Bernáthová-Lehotská, rodáčka z Kráľovej Lehoty, predniesla verše zo svojich štyroch básnických zbierok. Podľa názvu jej prvej zbierky bolo vydarené podujatie aj pomenované. V programe vystúpila tiež folková speváčka Janka Beňová. Tvorbu autoriek predstavili zakladajúci členovia Rázusovie klubu spisovateľov Jozef Daník, Štefan Packa a Peter Vrlík. K účastníkom podujatia sa prihovorili aj viceprimátor mesta Liptovský Mikuláš Rudolf Urbanovič a starosta Kráľovej Lehoty Vladimír Kaprini. Zdôraznil, že sú hrdí na svojich slávnych rodákov sochára Alojza Štróbla, spisovateľku Kristu Bendovú a herečku Zoru Kolínsku. Do pomyselnej siene slávy zaradili aj Janku Bernáthovú-Lehotskú, ktorá patrí medzi popredné slovenské poetky.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Mikulášsky MO MS spolu s Domom MS si každoročne pripomínajú výročie prijatia najvyššieho zákona našej vlasti Ústavy SR. V tomto roku si pripomenuli už dvadsiate ôsme výročie od prijatia tohto dôležitého dokumentu. Pred dvadsiatimi šiestimi rokmi mikulášski matičiari zasadili pred Domom MS lipku Ústavy SR, ktorá sa za tie roky rozkošatela a vyrástla, tak ako vyrástla naša štátnosť. Pred lipkou je aj malý pomníček, ktorý túto udalosť pripomína.

Námestie s lipou

Prvého septembra 2020 sa v popoludňajších hodinách stretlo pri lipke Ústavy SR okolo pol stovky matičiarov a obyvateľov mesta, aby si pripomenuli túto dôležitú historickú udalosť. Program moderoval pracovník Domu MS Peter Vrlík. Na začiatku zaspieval matičný spevokol Senior hymnu SR a Milan Stromko zarecitoval báseň Jána Kostru Moja rodná. Na úvod pripomenul, že Liptovský Mikuláš je kolískou slovenskej štátnosti, lebo práve v tomto meste boli v roku 1848 vyhlásené Žiadosti slovenského národa. Bol to prvý politický program, v ktorom Slováci žiadali samostatnosť a nezávislosť, práve týmto dokumentom sa zaradili medzi moderné štáty Európy. Potom privítal vzácnych hostí: Jána Blcháča, primátora mesta a poslanca NR SR, Rudolfa Urbanoviča, viceprimátora mesta a poslanca VÚC Žilinského samosprávneho kraja, Mareka Nemca, riaditeľa D MS a podpredsedu MS, Milana Stromka, predsedu KR MS, Ferdinanda Chovanca, predsedu MO MS, Michala Kotiana, predsedu KR Jednoty dôchodcov Slovenska, Jaroslava Bartánusa, predsedu Klubu Spoločnosti M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. S hlavným prejavom vystúpil predseda MO MS v Liptovskom Mikuláši Ferdinand Chovanec. Pripomenul genézu prijatia Ústavy SR v Slovenskej národnej rade a potom časť svojho príhovoru venoval vnútromatičným otázkam. Pripomenul tiež, že matičiari sa výraznou mierou zaslúžili o vznik našej samostatnej republiky. Nezabudol ani na to, že práve v týchto dňoch sa Matica slovenská stáva znova cieľom útokov zo strany ministerky kultúry, tak ako to bolo skoro pred vyše dvadsiatimi rokmi, keď ju vtedajší šéf rezortu Milan Kňažko obral o SNK a prvú matičnú budovu. Vystúpil aj primátor mesta a poslanec NR SR Ján Blcháč, ktorý poďakoval Matici slovenskej v meste za jej prácu na poli kultúrnom, ako aj národnom a informoval prítomných, že námestie, na ktorom sa nachádza lipa Ústavy SR, bude rekonštruované a podľa návrhu matičiarov bude v Mestskom zastupiteľstve prerokované, aby nieslo názov Námestie Ústavy SR. Po prejave primátora bol položený veniec k pomníku pod lipkou Ústavy SR. Na záver zaspieval matičný spevokol matičnú hymnu Kto za pravdu horí.

(psv)

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Matica podporila súťaž slovenských vzdelávacích centier krajanov

Zvládneme to – ubezpečujú mladí Slováci v zahraničí

Text a foto: Zuzana PAVELCOVÁ

Prerušenie vyučovania a zavedenie režimu domáceho štúdia zažila počas roka 2020 slovenská mládež i mimo hraníc Slovenskej republiky. Na situáciu sťaženého vzdelávania promptne a veľmi kreatívne zareagovala agilná riaditeľka Medzinárodného inštitútu a asociácie slovenských vzdelávacích centier (ISEIA) Jarka Buchová, rodáčka z Komáran pri Vranove nad Topľou, ktorá takmer desaťročie žije v Mníchove, kde vyučuje aj slovenský jazyk.

Deti kdekoľvek na svete majú právo na vzdelanie a ratolestiam našich krajanov v zahraničí by malo byť umožnené vzdelávať sa v materinskom jazyku, ak o to stoja, čo by mala byť nielen iniciatíva polosúkromných združení, ale najmä štátu.

Organizáciu ISEIA, ktorá vznikla v roku 2014, teraz manažuje J. Buchová. Združuje slovenské vzdelávacie centrá v sedemnástich krajinách sveta. Okrem projektov, táborov, školení či prípravy študijných materiálov pre krajanské deti vydáva štvrťročník Ceruzky vo svete, ktorý podporuje slovenské povedomie, posilňuje slovenskú identitu a vzdeláva krajanov v materinskom jazyku.

J. Buchová v Mníchove popri slovenčine vzdeláva stredoškolákov v nemčine a ekonomike. Podnetom na projekt Zvládneme to sa stala rovnomenná skladba Mira Jaroša. „Mňa ako učiteľku slovenčiny zaujal nielen rytmus, ale aj obsah tohto textu, ktorý je bohatý na slovné druhy, špeciálne písmená, ako je ä a ô, tvrdé a mäkké spoluhlásky, druhy viet a rýmy. Text je naozaj vhodný na obsahový a dramatický rozbor, ponúka aj vhodné nápady na slohové úlohy," povedala o pohnútkach J. Buchtová, ktorá na spoluprácu oslovila aj Maticu slovenskú. Matica pre krajanskú mládež pripravila najmä knižné ceny, ale i pexesá, perá či pracovné listy. Do súťaže sa zapojilo stosedemdesiatšesť žiakov z jedenástich krajín a po žrebovaní putovali matičné ceny najmä do Európy, a to Gabriele Kaniskovej, Ivanovi Mihalinovi a Pavle Starčevićovej z Chorvátska, Terezke Bednárovej zo Švajčiarska a Zoe Nyanziovej do USA.

Matica slovenská mladým krajanom srdečne gratuluje, teší sa z ich hojnej účasti i zo svedomitej práce a rovnako vyslovuje úprimné poďakovanie riaditeľke J. Buchovej za prípravu a realizáciu nielen tejto súťaže, ale i za všetky aktivity, ktoré so svojimi členmi pripravuje pre mladých Slovákov žijúcich v zahraničí.

Sto rokov Matice v Prešove

Miestny odbor Matice slovenskej v Prešove patrí medzi najstaršie kontinuálne aktívne pôsobiace spolky na území mesta Prešov. V roku 1919 je po zasadnutí valného matičného zhromaždenia v Turčianskom Sv. Martine oživotvorená Matica slovenská. Po celom Slovensku začínajú s veľkým nadšením vznikať miestne odbory a v roku 1920 je takto založený aj Miestny odbor Matice slovenskej v Prešove. S blížiacim sa významným jubileom pripravuje prešovský matičný výbor veľkolepú oslavu svojej storočnice. Sto rokov existencie oslávia matičiari 10. 11. 2020 v reprezentatívnych priestoroch PKO v Prešove. V rámci bohatého kultúrneho a slávnostného programu bude do života uvedená aj knižná publikácia storočnica Miestneho odboru Matice slovenskej v Prešove.

Pavol KLEBAN

Inžinierka Gertrúda POLLÁKOVÁ vníma vlastenectvo ako samozrejmosť

Keď rozhodoval marxizmus-leninizmus

Anton METEŇKO – Foto: archív G. P.

Gertrúda Polláková sa narodila v známom historickom meste Kežmarok 29. 9. 1940 rodičom Anne a Štefanovi Schmidtovcom. Má dvoch mladších súrodencov – Kristínu a Štefana (známy košický fotograf). Rané detstvo prežila u starých rodičov Heldákovcov v prírodnom prostredí hájovne pri Kežmarku. Základné vzdelanie absolvovala na štyroch školách. S rodinou sa dostala do Svidníka a Ladomírovej v rusínskom prostredí. V roku 1951 sa rodina natrvalo presťahovala do Prešova.

PROFIL

V roku 1957 s vyznamenaním zmaturovala na slovenskej jedenásťročnej strednej škole. V tom istom roku ju prijali na Strojnícku fakultu VŠT v Košiciach a po jej absolvovaní v roku 1962 nastúpila ako pedagogička vo funkcii asistenta. V roku 1964 ju vtedajšie ministerstvo školstva vybralo ako jedinú štipendistku na osemmesačný študijný pobyt v technickej univerzite v nórskom Trondheime. V roku 1972 nastúpila na štvorsemestrálne postgraduálne štúdium, v rámci tohto štúdia bolo možné získať hodnosť kandidáta vied (CSc.). Napriek úspešnému ukončeniu štúdia túto hodnosť nezískala, keďže jej neumožnili absolvovať skúšku z marxizmu-leninizmu, lebo nebola členka KSČ. Pod psychologickým nátlakom v roku 1973 prešla na nepedagogickú funkciu vedecko-výskumnej pracovníčky, kde pracovala do roka 2002, keď odišla do dôchodku.

Počas svojej výskumnej činnosti sa aktívne zúčastňovala na domácich aj medzinárodných odborných konferenciách a publikovala samostatne alebo v kolektíve odborné články. Bola tiež spoluautorkou riešenia základného a aplikovaného výskumu grantových projektov. Na Strojníckej fakulte sa zoznámila s budúcim manželom prof. Ing. Ladislavom Pollákom, CSc., neskorším aktívnym košickým matičiarom.

Pobyt v Nórsku utvrdil Ing. Gertrúdu Pollákovú o dôležitosti výchovy k národnej hrdosti už od raného detstva. Mládež môže odísť do zahraničia, ale vždy by sa mala hlásiť k svojmu slovenskému národu a po návrate domov by mala zúročiť skúseností získané rozhľadom vo svete.

Ing. Gertrúda Polláková miluje prírodu a s láskou sa venuje aj amatérskemu fotografovaniu. Mottom jej života je: „Tešiť sa z každej chvíle v kruhu najbližších a pomáhať ľuďom v ťažkých chvíľach života."

Ako členka MO MS v Košiciach sa Gertrúda Polláková aktívne zúčastňovala a zúčastňuje na matičných podujatiach a do kroniky MO MS prispieva svojimi amatérskymi fotografiami. Niektoré jej fotografie boli uverejnené aj v SNN pri článkoch z činnosti MO MS Košice.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 35/2020 sme sa vás, vážení čitatelia, pokúsili vtiahnuť priamo do redakčnej kuchyne našich novín otázkou, ktorí dvaja významní publicisti a spisovatelia boli kolegami Petra Štrelingera v prvom redakčnom kolektíve SNN. Správna odpoveď mala znieť, že to boli Roman Kaliský a Drahoslav Machala. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Mária Miková, Michalovce; Erik Vavro, Prievidza; Viliam Ondruš, Trnava.

• Dnes nás zaujíma názov hradu, ktorý sa nachádza nad Zvolenom a známym sa stal nielen viacročným archeologickým prieskumom, ale aj tým, že sa naň koná národný výstup.

Svoje odpovede posielajte na redakčné kontakty našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej do ďalšieho vydania SNN.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

19. septembra

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil astronóm Milan Antal (1935 – 1999); zaoberal sa astrofotografiou a pozorovaním komét a planétok, na svojom konte má sedemnásť objavených planétok a jedna aj nesie jeho meno Antal

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel kameraman a režisér Milan Peťovský (1931 – 2000); priekopník slovenského animovaného filmu, často spolupracoval s režisérom Františkom Jurišičom či s Viktorom Kubalom, za svoje práce získal viacero medzinárodných ocenení

20. septembra

– pred dvadsiatimi rokmi otvorili v Ružomberku Katolícku univerzitu (2000); jej otvorenie bolo výsledkom práce biskupov, ktorí sa usilovali vytvoriť pedagogickú fakultu, ktorá by pripravovala katolíckych učiteľov

– pred sto piatimi rokmi sa narodil archivár, historik a filológ Michal Kušík (1915 – 2000); v rokoch 1968 – 1980 bol riaditeľom Štátneho ústredného archívu SSR v Bratislave, stal sa zakladateľom slovenskej archívnej vedy (archivistiky) a spolutvorcom archívnej organizácie na Slovensku

21. septembra

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil historik Anton Špiesz (1930 – 1993); venoval sa najmä hospodárskym dejinám Slovenska, v bratislavskej Karlovke je po ňom pomenovaná ulica

22. septembra

– pred dvesto štyridsiatimi rokmi sa narodil etnograf Ján Čaplovič (1780 – 1847); autor šiestich obrán slovenského národa proti maďarizácii, autor početných etnografických prác a spoluzakladateľ slovenskej etnografie ako nezávislého vedného odboru

– pred päťdesiatimi rokmi zomrel spisovateľ, maliar a publicista Janko Alexy (1894 – 1970); patrí k zakladateľským osobnostiam slovenskej výtvarnej moderny, jeho literárna činnosť pre neho nebola prvoradá, no napriek tomu vydal vyše dvadsať kníh, vydával literárno-umelecký časopis Svojeť, hlavnou črtou jeho prozaických diel je autobiografickosť, bezprostrednosť zážitkov z detstva i zo štúdií

23. septembra

– pred sto pätnástimi rokmi zomrel národný buditeľ, redaktor a publicista Ján Štúr (1827 – 1905); Ján bol najmladším bratom Ľudovíta Štúra, v roku 1848 spolu s Ľudovítom Dohnánym redigoval Slovenskje národňje novini, no publikoval aj v Cirkevných listoch, v Sokole, Orle, Slovenských pohľadoch, Tatrane a v Pešťbudínskych vedomostiach, prevažne išlo o regionálne správy a informácie, nekrológy a povesti

24. septembra

– pred sto tridsiatimi rokmi sa narodil divízny generál Rudolf Viest (1890 – 1945); veliteľ povstaleckej armády na Slovensku počas SNP a jediný slovenský generál počas predvojnovej ČSR

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil politik Vladimír Bajan (1960); expredseda Bratislavského samosprávneho kraja, niekoľkonásobný starosta bratislavskej Petržalky

25. septembra

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil herec Milan Bahúl (1960); hral napríklad v Goldoniho Čertíciach, v dramatizácii Timravinej novely Veľké šťastie, v Shakespearovej komédii Trojkráľový večer alebo Čo len chcete, v Ionescovej hre Stoličky a v iných či v seriáli Búrlivé víno alebo vo filme Chlapi neplačú

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Jaroslav Chovanec, Štefan Martinkovič, Veronika Matušková, Ján Jankovič, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 28 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.